

UDK 343.1(497.5)“1967/2017“
343.125
351.746.2
341.231.145(4)
340.5

Primljeno 7. studenog 2017.
Izvorni znanstveni rad

Dr. sc. Zoran Burić*

Dr. sc. Željko Karas**

PRILOG RASPRAVI O DVOJBAMA VEZANIMA UZ NOVU DEFINICIJU OSUMNJIČENIKA I RADNJU NJEGOVA ISPITIVANJA ***

U radu se argumentira iz koji je razloga bilo nužno unijeti promjene u pravnom položaju osumnjičenika u izvidima kaznenih djela te, kao posljedica toga, važne promjene u radnji policijskog ispitivanja osumnjičenika i uhićenika. To se čini tako da se početno kroz razvojnu perspektivu prikazuje položaj osumnjičenika u hrvatskom kaznenom procesnom pravu, od šezdesetih godina 20. stoljeća, kada su udareni temelji aktualnom postupanju policije u vezi s kaznenim postupkom, do posljednjih izmjena ZKP-a iz srpnja 2017. godine. Nakon toga se stanje zatečeno u hrvatskom pravu prije posljednjih izmjena ZKP-a uspoređuje s rješenjima u njemačkom i austrijskom pravu te se stavlja u kontekst tendencija u vezi s pravnim položajem osumnjičenika razvijenih u judikaturi Europskog suda za ljudska prava i kaznenom pravu EU-a. U radu se analiziraju i dvojbe koje bi se mogle pojaviti vezano uz primjenu novih zakonskih odredaba o postupanju policije s osumnjičenikom. Kako bi se razgraničile dvojbene situacije, autori u radu definiraju radnju ispitivanja te je razgraničuju od drugih policijskih aktivnosti, koje također mogu rezultirati prikupljanjem određenih za postupak korisnih informacija od osumnjičenika. Osim toga autori daju i smjernice za tumačenje zakonskog pojma „osnove sumnje“ kao temeljnog kriterija za razgraničenje osumnjičenika i drugih osoba uključenih u razjašnjavaње okolnosti počinjenja kaznenog djela.

Ključne riječi: osumnjičenik, policijsko ispitivanje osumnjičenika, osnove sumnje

* Dr. sc. Zoran Burić, docent na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

** Dr. sc. Željko Karas, profesor Visoke policijske škole u Zagrebu

*** Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom 8282 „Hrvatska kaznenopravna suradnja u Europskoj uniji i regiji: nasljeđe prošlosti i izazovi budućnosti (CoCoCrim)“

1. UVOD

Među najvažnije novosti koje su u hrvatski kazneni postupak unesene Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz srpnja 2017. godine (dalje u tekstu: ZIDZKP/17)¹ svakako spadaju promjene u pravnom položaju osumnjičenika u izvidima kaznenih djela te, u skladu s tim, važne promjene u načinu na koji policijski službenici trebaju postupati s osumnjičenikom i uhićenikom. Prihvaćajući materijalnu definiciju osumnjičenika, čl. 58. ZIDZKP/17 definira osumnjičenika kao „osobu u odnosu na koju postoje osnovne sumnje da je počinila kazneno djelo i protiv koje policija ili državno odvjetništvo poduzimaju radnje radi razjašnjenja te sumnje“. Novom definicijom osumnjičenika napuštena je mješovita definicija osumnjičenika iz ZKP/08² te je time hrvatsko pravo usklađeno sa zahtjevima koji proizlaze iz Direktive o pravu na branitelja.³ Osim što je došlo do promjene definicije osumnjičenika, temeljito je promijenjen način na koji policijski službenici trebaju postupati s osumnjičenikom i uhićenikom. Tako osumnjičenika i uhićenika policijski službenici više ne mogu ispitivati kroz zakonski nereguliranu radnju prikupljanja obavijesti, već ih jedino mogu ispitivati kroz detaljno zakonski reguliranu radnju ispitivanja osumnjičenika i uhićenika.⁴ To je dovelo do daljnjih promjena koje se prije svega ogledaju u činjenici da se iskaz koji su osumnjičenik i uhićenik dali policiji u postupku pred sudom može koristiti kao dokaz.⁵ Učinjenim promjenama napuštena je duga tradicija hrvatskog kaznenog postupka, u skladu s kojom je policijsko ispitivanje osumnjičenika i uhićenika bila pravno neregulirana, neformalna radnja i iskaz koji je osumnjičenik, odnosno uhićenik, dao policiji nije se mogao u postupku pred sudom koristiti kao dokaz.

U radu se prikazuje razvoj pravnog položaja osumnjičenika od Novele Zakonika o krivičnom postupku iz 1967. godine do posljednjih izmjena ZKP-a (2. poglavlje). Zatim se zatečeno stanje u našem pravu, prije posljednjih iz-

¹ NN, br. 70/17.

² NN, br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14). ZKP/08, prije izmjena i dopuna iz srpnja 2017. godine, definirao je osumnjičenika u čl. 202. st. 2. toč. 1. kao „osobu protiv koje je podnesena kaznena prijava ili se provode izvidi ili je provedena hitna dokazna radnja“.

³ Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhićenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima, Sl. l. EU L 294, str. 1. Za razloge iz kojih je došlo do promjene definicije osumnjičenika v. Nacrt Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Ministarstvo pravosuđa RH, Zagreb, siječanj 2017., str. 76.

⁴ U odnosu na osumnjičenika način poduzimanja radnje detaljno je propisan čl. 67. ZIDZKP/17, odnosno novim čl. 208.a ZKP-a. U odnosu na uhićenika v. čl. 37. ZIDZKP/17, odnosno novi čl. 108.c ZKP-a.

⁵ V. čl. 208.a st. 6. ZKP-a.

mjena ZKP-a, uspoređuje s nekim komparativnim rješenjima (u njemačkom i austrijskom pravu) te s razvojem vezanim uz pravni položaj osumnjičenika u praksi Europskog suda za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP, Sud) i u kaznenom pravu EU-a (3. poglavlje). Iznesena komparativna rješenja, kao i razvoj judikature ESLJP-a i kaznenog prava EU-a, koriste se kao argumenti u prilog tezi o nužnosti učinjenih promjena, ali i kao putokazi za ispravno tumačenje i primjenu noveliranih odredaba ZKP-a koje se odnose na novu definiciju osumnjičenika i radnju njegovu ispitivanja.

U radu se razmatraju i teškoće koje se mogu pojaviti u tumačenju nekih odredaba o obavijesnom razgovoru s osumnjičenikom i o radnji njegovu ispitivanja. Povod za istraživanje jest novi čl. 208. st. 5. ZKP-a, kojim je uvedena odredba o prekidu obavijesnog razgovora nakon što se utvrdi da je osoba osumnjičena, a osim te odredbe veliku pozornost prakse zasigurno će privlačiti i nova odredba u čl. 208.a st. 8. ZKP-a, koja određuje obvezu izdvajanja nezakonitih dokaza ako u nastavku razgovaranja nisu primijenjena pravila iz nove radnje ispitivanja osumnjičenika.

O ključnim obilježjima koja utječu na primjenu tih odredaba nisu dosada razvijena opsežnija tumačenja. Zbog toga je moguće očekivati da će se na početku primjene pojavljivati neke nejasnoće u primjeni pravila te je cilj ovog istraživanja razmotriti moguće sporne točke i upozoriti na raspoložive mogućnosti. Sličnosti se mogu pronaći u razvoju nekih pravila koja su postala predmet velikog zanimanja i obrade u teoriji tek kada su se posljedice ogledale u izdvajanju nezakonitih dokaza. Kako bi se razgraničile dvojbene situacije, u radu se definira radnja ispitivanja te se razgraničuje od drugih policijskih aktivnosti, koje također mogu rezultirati prikupljanjem određenih za postupak korisnih informacija od osumnjičenika (4. poglavlje). Osim toga daju se i smjernice za tumačenje zakonskog pojma „osnove sumnje“ kao temeljnog kriterija za razgraničenje osumnjičenika i drugih osoba uključenih u razjašnjavanje okolnosti počinjenja kaznenog djela (5. poglavlje).

2. PRAVNI POLOŽAJ OSUMNJIČENIKA U HRVATSKOM KAZNENOM PROCESNOM PRAVU PRIJE ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZKP-A IZ SRPNJA 2017. GODINE

Da bismo ispravno razumjeli odredbe hrvatskog kaznenog procesnog prava koje se odnose na pravni položaj osumnjičenika, moramo prije svega krenuti na kratki izlet u prošlost, i to u šezdesete godine 20. stoljeća, kada su u jugoslavenskom kaznenom procesnom pravu učinjene znatne promjene u postupanju policije u vezi s kaznenim postupkom. Naime te su promjene, sve do posljednjih izmjena i dopuna ZKP-a iz srpnja 2017. godine, dominantno odredile po-

stupanje policije u vezi s kaznenim postupkom, a posljedično, kao što ćemo vidjeti, i pravni položaj osumnjičenika u izvidima kaznenih djela.

2.1. Jugoslavensko kazнено procesno pravo

U jugoslavenskom kaznenom procesnom pravu Novelom Zakonika o krivičnom postupku iz 1967. godine uvedene su znatne promjene u položaju policije (tada organa unutrašnjih poslova) u kaznenom postupku te je uvedena stroga podjela između policijskog i sudskog postupanja u vezi s kaznenim postupkom.⁶ Te su se promjene odnosile na dvije važne stvari: a) da policija, u pravilu, djeluje prije početka formalnog kaznenog postupka te b) da za to djelovanje policije u vezi s kaznenim postupkom nije Zakonikom o krivičnom postupku propisana forma, pa su, prema tome, te radnje neformalne.⁷ U skladu s takvim uređenjem, kazneni je postupak protiv određene osobe započinjao odlukom suda, ali tek nakon što je prethodno policija temeljito proučila ima li zakonske osnove za to. Takvim načinom postupanja osiguravalo se „osumnjičenom građaninu da će se protiv njega voditi krivični postupak samo onda ako za to zaista postoje zakonski razlozi“.⁸ Budući da se prema tom uređenju djelatnost policije u vezi sa sumnjom da je počinjeno kazнено djelo poglavito događa prije formalnog početka kaznenog postupka, isticano je da „[P]remda je djelatnost organa u. p. od bitne važnosti za uspjeh krivičnog postupka, pa je dakle u najužoj vezi s tim postupkom, ipak nema sumnje da ona ne spada u formalni krivični postupak. Organi u. p. nisu, dosljedno tome, uopće organi krivičnog postupka.“⁹ Zbog toga su i njihove radnje neformalne, odnosno „niti trebaju imati a niti imaju propisanu procesnu formu što je moraju imati odgovarajuće radnje u krivičnom postupku“.¹⁰ U odnosu na ispitivanje osumnjičenika, to je značilo sljedeće:

„Zato se npr. organi u. p., kada ispituju osobu koja je sumnjiva da je izvršila krivično djelo, ne trebaju ravnati prema propisima ZKP o ispitivanju okrivljenika (čl. 203. ZKP). Ti organi ne moraju upozoriti ispitivanu osobu da nije dužna da iznese svoju obranu niti da odgovara na postavljena pitanja, niti trebaju da se drže ostalih formalnosti predviđenih za ispitivanje okrivljenika

⁶ Gorkić u: Schumann/Bruckmüller/Soyer (ur.), *Pre-trial Emergency Defence*, Intersentia, 2012, str. 105.

⁷ Bayer, Vladimir, *Zakonik o krivičnom postupku: Uvod, komentar, registar*, Informator, Zagreb, 1968, str. 7-8. Za povijesni razvoj uloge policije u vezi s kaznenim postupkom počevši od Kaznenog postupnika za Hrvatsku i Slavoniju iz 1875. godine v. Karas, Željko, *Dokazni položaj općih izvidnih radnji redarstvenih vlasti*, HLJKPP 1(2006), str. 60-62.

⁸ Bayer, 1968, 8-9.

⁹ Bayer, 1968, 11.

¹⁰ Bayer, 1968, 11.

u čl. 203. ZKP. [...] To su razlozi zbog kojih ZKP iskaze tih osoba ne smatra iskazima okrivljenika [...] nego neformalnim obavještenjem dobivenim od građana.“¹¹

To je, nadalje, za posljedicu imalo da zapisnici ili službene bilješke „što su ih organi u. p. sastavili o rezultatima tih radnji, nemaju dokaznu snagu u krivičnom postupku i ne smiju se nalaziti u krivičnom spisu“.¹²

Zanimljivo je da se tada donošenje tih novih propisa o postupanju policije u vezi s kaznenim postupkom opravdavallo poboljšanjem položaja osumnjičenog građanina u postupku koji se protiv njega vodi prije započinjanja formalnog krivičnog postupka.¹³ Bayer poboljšanje položaja osumnjičenika ponajprije pronalazi u okolnosti da je policija prema novim pravilima ZKP-a bila ovlaštena uhititi osumnjičenika tek nakon što ustanovi postojanje „osnovane sumnje“ da je počinjeno kazneno djelo. Budući da je za policiju obveza provođenja radnji i mjera u vezi sa sumnjom da je počinjeno kazneno djelo nastajala čim je ustanovljeno postojanje „osnova sumnje“, to je značilo da uhićenje određene osobe može uslijediti tek kao završna mjera policijske djelatnosti koja prethodni formalnom kaznenom postupku. Nadalje, policija nije imala mogućnost ni formalno ni neformalno ispitivati uhićenika, već ga je bila dužna odmah predati istražnom sucu.¹⁴ To je značilo da će „organi u. p. [...] prema novim zakonskim propisima, morati najprije iz drugih izvora, a ne od osumnjičenika, dobiti potrebne podatke o krivičnom djelu i učiniocu, pa će tek onda, u slučaju da postoji spomenuta osnovana sumnja protiv te osobe, moći je lišiti slobode“.¹⁵ To je zahtijevalo potpunu promjenu u radu policije, kako to objašnjava Bayer:

„Razmatrajući u prednjim izlaganjima novosti u pogledu postupanja organa u. p. što ih sa sobom donosi novo uređenje krivičnog postupka, konstatali

¹¹ Bayer, 1968, 11. O prikupljanju obavijesti od strane osumnjičenika u jugoslavenskom krivičnom postupku, v. Lakčević, Dušan, *Organi unutrašnjih poslova i njihova delatnost u jugoslovenskom krivičnom postupku (doktorska disertacija)*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 1984., str. 261-262.

¹² Bayer, 1968, 11-12. Detaljnije o tom pitanju, v. monografiju Josipović, Ivo, *Službene bilješke organa unutrašnjih poslova o obavljenom informativnom razgovoru s osumnjičnikom i osobama iz čl. 226. i 227. ZKP i njihova uloga u krivičnom postupku (magistarski rad)*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1985.

¹³ Bayer, 1968, 30.

¹⁴ Čl. 180. st. 1. Zakonika o krivičnom postupku (pročišćeni tekst, Sl. l. SFRJ, br. 50/67): „Ovlaštene službene osobe organa unutrašnjih poslova mogu neku osobu lišiti slobode ako postoji ma koji od razloga predviđenih u članu 176. ovog zakonika, ali su dužne takvu osobu bez odgode sprovesti istražnom sucu okružnog suda ili istražnom sucu općinskog suda na čijem je području krivično djelo učinjeno, prema tome do čijeg se sjedišta brže može doći.“

Čl. 176. st. 2. određivao je da se pritvor (u današnjoj zakonskoj terminologiji istražni zatvor) može odrediti protiv osobe za koju postoji osnovana sumnja da je učinila krivično djelo.

¹⁵ Bayer, 1968, 30.

smo da novo uređenje donosi sa sobom jednu važnu novu orijentaciju organa u. p., koja se sastoji u tome da se ti organi, u skupljanju izvora saznanja o činjenicama koje trebaju utvrditi, u daleko manjoj mjeri trebaju orijentirati na ličnost osumnjičenika kao izvor saznanja a u daleko većoj mjeri na druge izvore saznanja o činjenicama. Osumnjičenikova ličnost kao izvor saznanja o činjenicama mora stupiti u pozadinu pred drugim izvorima saznanja o činjenicama koje treba utvrditi. Ta nova situacija organa u. p. najjasnije dolazi do izražaja u propisima koji određuju da organ u. p. mora osobu koju je lišio slobode odmah predati istražnom sucu. Lišavanje slobode okrivljenika treba, dakle, da bude jedan od zadnjih akata organa u. p. Kako se tim aktom zapravo završava djelatnost organa u. p., potrebno je da u tome momentu postoje već svi glavni podaci o okrivljenikovoju krivnji, jer inače inventivna funkcija organa u. p. ne bi bila završena.“

Promjena položaja policije opravdavala se i drugom skupinom razloga koji se odnose na učinkovitost rada policije. Tako je *Bayer* isticao da se organe unutrašnjih poslova „isključuje iz formalnog krivičnog postupka u svrhu da se tim organima u njihovoj inventivnoj kriminalističkoj djelatnosti ostave što slobodnije ruke“. ¹⁶ Ta sloboda proizlazila je iz odsutnosti procesne forme, odnosno strogih zakonskih pravila u skladu s kojima bi policija vezano uz kazneni postupak trebala postupati, što je za posljedicu imalo da u odnosu na postupanje policije „ne postoje nikakve pravne garancije za korektnost postupanja tih organa“. ¹⁷

Kad se ima u vidu sve prethodno navedeno, u odnosu na položaj osumnjičenika (i uhićenika) i radnju njegova ispitivanja, možemo zaključiti sljedeće:

1. policija je imala ovlast ispitivati osumnjičenika kroz radnju prikupljanja obavijesti od građana. Kod poduzimanja te radnje osumnjičenik nije imao nikakvih prava, bio je u jednakom pravnom položaju kao i bilo koji drugi građanin (presumptivni svjedok),
2. informacije koje je policija prikupila od osumnjičenika nisu se mogle koristiti kao dokaz u kaznenom postupku, već su se koristile kao informacijska osnova za sastavljanje kaznene prijave,
3. policija nije uopće imala mogućnost ispitivati uhićenika, koji se ionako, prema zamisli zakona, trebao uhićivati na kraju policijske otkrivačke djelatnosti te se, osim toga, odmah nakon uhićenja trebao predati istražnom sucu.

¹⁶ *Bayer*, 1968, 60.

¹⁷ *Bayer*, 1968, 60. *Bayer*, čini se ironično, primjećuje da je to „bez sumnje znak velikog povjerenja prema organima unutrašnjih poslova“.

2.2. Hrvatsko kazнено procesno pravo

Isto uređenje zadržao je i Zakon o krivičnom postupku iz 1977. godine,¹⁸ koji je 1991. godine preuzet u hrvatski pravni poredak.¹⁹ Zakon o kaznenom postupku iz 1997. godine (dalje u tekstu ZKP/97)²⁰ donosi određene promjene u ovu materiju. Prije svega radi se o prvom zakonu koji sadrži definiciju osumnjičenika. Naime Zakonik o krivičnom postupku iz 1967. godine, kao i Zakon o krivičnom postupku iz 1977. godine, nisu sadržavali definiciju osumnjičenika.²¹ Čak i više, pojam osumnjičenika bio je tim zakonskim tekstovima potpuno nepoznat. U skladu s tim ti zakoni nisu sadržavali nikakva pravila kojima bi se uređivao pravni položaj osumnjičenika, koji bi bio različit od pravnog položaja drugih osoba s kojima policija dolazi u dodir prilikom provođenja svojih otkrivačkih djelatnosti. Također, ti zakoni nisu sadržavali ni posebne odredbe kojima bi se regulirao pravni položaj uhićenika, odnosno osobe koju su, prema terminologiji tih zakona, ovlaštene službene osobe organa unutrašnjih poslova lišile slobode. ZKP/97 definira, u čl. 170. st. 1. toč. 1., osumnjičenika kao osobu za koju tijela kaznenog progona ili redarstvene vlasti imaju osnove sumnjati da je počinila kazнено djelo ili sudjelovala u njemu. Pored toga taj zakon po prvi put jamči određena prava osumnjičeniku, i to onom kojem je oduzeta sloboda (uhićeniku) i onom kod kojeg se poduzima pretraga stana. Njih se, u skladu s čl. 177. st. 5. tog zakona, trebalo obavijestiti o djelu za koje se terete i o osnovama optužbe, o pravu na šutnju i o pravu na branitelja, te im pomoći u angažiranju branitelja ako je to potrebno. Međutim osumnjičenik koji nije uhićen ili kod kojeg se ne poduzima pretraga stana i dalje, i prema ZKP/97, nema nikakvih prava te policijski službenici od njega mogu prikupljati obavijesti o kaznenom djelu, odnosno ispitivati ga, bez ikakvih zakonskih jamstava zaštite njegovih prava. Možemo stoga zaključiti da u odnosu na položaj osumnjičenika kojem nije oduzeta sloboda nije došlo do bitnih promjena donošenjem ZKP/97.

Međutim, kao što smo prethodno kazali, došlo je do promjene u pravnom položaju uhićenika. On sada uživa određena prava. Istodobno su proširene mogućnosti policije da uhićenika koristi kao izvor saznanja o činjenicama, da ga ispituje, odnosno da s njim obavlja razgovor, kako to eufemistički kaže čl. 99. st. 3. ZKP/97. Prije svega, pretpostavke za poduzimanje uhićenja znatno su olabavljene. Sada je dovoljno da postoje osnove sumnje da je određena osoba počinila kazнено djelo da bi je policija mogla uhititi bez naloga, a ne više

¹⁸ Sl. 1. SFRJ, br. 4/77, 13/85, 36/77, 26/86, 74/87, 57/89 i 3/90.

¹⁹ Zakon o preuzimanju Zakona o krivičnom postupku, NN, br. 53/91.

²⁰ NN, br. 110/97.

²¹ Oba su zakona sadržavala definiciju i detaljno uređivala pravni položaj jedino okrivljenika, odnosno osobe protiv koje se vodi (sudski) kazneni postupak.

osnovana sumnja,²² što je bio standard koji su zadržali svi zakoni od ZKP/67. Time je policiji otvorena mogućnost da osumnjičenike za kaznena djela uhićuje na samom početku svoje otkrivačke djelatnosti. Nadalje, prema novim odredbama o uhićenju policija ne mora nužno uhićenika odmah predati u ruke istražnom sucu, već to mora učiniti odmah, a najkasnije u roku od 24 sata.²³ To te mogućnost da se uhićenik zadržava u prostorijama policije²⁴ otvorili su policijskim službenicima mogućnost da uhićenika ispituju. To se ispitivanje, usprkos činjenici da uhićenik ima pravo na branitelja, ne provodi prema zakonskim pravilima o ispitivanju okrivljenika, pa se ni rezultati tog ispitivanja – službena zabilježka – u postupku ne mogu koristiti kao dokaz. Od toga postoji jedna iznimka. Ako je branitelj bio prisutan ispitivanju uhićenika od strane policije, iskaz koji je uhićenik tom prilikom dao može se koristiti kao dokaz u postupku.²⁵

Znatne promjene u pravnom položaju osumnjičenika dogodile su se sa Zakonom o izmjenama i dopunama ZKP/97 iz 2002. godine. Tim izmjenama prvi su put određena prava u vezi s kaznenim postupkom priznata i osobi koju policija ispituje vezano uz sumnju da je počinila kazneno djelo, a da je nije uhitila. Nakon izmjena čl. 177. st. 5. ZKP/97 obvezao je redarstvene vlasti da osumnjičeniku (i uhićeniku) od kojeg prikupljaju obavijesti priopće zašto se okrivljuje i koje su osnove sumnje protiv njega te da ga upozore da nije dužan iznijeti svoju obranu niti odgovarati na pitanja.²⁶ Vidimo da je izostalo

²² V. čl. 95. st. 2. toč. 2. ZKP/97.

²³ Čl. 97. st. 1. ZKP/97.

²⁴ V. čl. 98. st. 1. ZKP/97.

²⁵ Iako je smisao ove odredbe bio da prisutnost branitelja posluži kao jamstvena forma za ispravnost poduzimanja radnje, a time i za vjerodostojnost iskaza koji je uhićenik dao policiji, njezina primjena u praksi upozorila je na niz nedostataka, koje su u konačnici uočene i u judikaturi ESLJP-a, u nekoliko slučajeva u kojima je RH, vezano uz ispitivanje uhićenika od strane policije, osuđena za povredu prava na branitelja iz čl. 6. st. 3. c) Europske konvencije za ljudska prava. O tim slučajevima detaljnije v. u: Valković, Laura; Burić, Zoran, *Primjena izabranih elemenata prava na formalnu obranu iz prakse Europskog suda za ljudska prava u hrvatskom kaznenom postupku*, HLJKPP 2(2011), str. 521-556, Valković, Laura, *Pravo na pristup branitelju u svjetlu presude Dvorski protiv Hrvatske*, HLJKPP 2(2016), str. 339-369.

²⁶ *Krapac* je smatrao kako je ovu zakonsku obvezu redarstvenih vlasti potrebno usko tumačiti, tako da se ona aktivira samo u odnosu na one osumnjičenike koji su prisilno dovedeni na obavijesni razgovor, ali ne i u odnosu na one koji su se dobrovoljno odazvali pozivu redarstvenih vlasti. Prilikom takva tumačenja ovaj se autor oslanjao na pojam optužbe u materijalnom smislu izgrađen u praksi ESLJP te je smatrao da osumnjičenik kojeg policija poziva na obavijesni razgovor u vezi sa sumnjom da je počinio kazneno djelo ne spada u pojam okrivljenika u materijalnom smislu, jer da takav poziv ne predstavlja „službenu obavijest“ nadležnog tijela osumnjičeniku „o tvrdnji da je počinio određeno kazneno djelo“. Danas je takvo usko tumačenje pojma okrivljenika u materijalnom smislu napušteno. Za *Krapčevu* argumentaciju v. Krapac, Davor, *Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupnog prava*, VII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2008, str. 330-331.

upozorenje koje se daje okrivljeniku, ono o pravu na branitelja. Usprkos tome što se osumnjičenik i uhićenik ne upozorava o pravu na branitelja, on može zahtijevati da branitelj bude prisutan njegovu ispitivanju. Ako je branitelj bio prisutan ispitivanju, osumnjičenikov (i uhićenikov) iskaz može se u postupku koristiti kao dokaz.

Zakon o kaznenom postupku iz 2008. godine (dalje u tekstu: ZKP/08)²⁷ znatno je promijenio pravni položaj osumnjičenika. Promjene u pravnom položaju osumnjičenika koje su donesene Zakonom o izmjenama i dopunama ZKP/97 iz 2002. godine novim su zakonom, ZKP/08, izbrisane. Tako policija, prema tome zakonu, može od osumnjičenika prikupljati obavijesti²⁸ bez ikakvih zakonom propisanih zaštitnih formi. Osumnjičenik od kojeg policija prikuplja obavijesti nema ni pravo biti obaviješten o onome što mu se stavlja na teret, ni pravo na šutnju, a ni pravo na branitelja. Iskaz koji daje policijskim službenicima, koji se konzervira u obliku službene zabilješke, u kaznenom se postupku ne smije koristiti kao dokaz. U odnosu na uhićenika taj zakon, osim što sadrži odredbe o pravima o kojima uhićenik mora biti obaviješten, ne sadrži nikakve odredbe koje se odnose na ispitivanje uhićenika od strane policije, što znači da je boravak uhićenika u prostorijama policije u razdoblju od 24 sata, koliko uhićenje traje, za taj zakon u potpunosti neistražen teritorij. Uhićenik je bez ikakvih zakonskih garancija na 24 sata prepušten u ruke policije. Dakako da policijski službenici navedeni period primarno koriste kako bi od uhićenika prikupili što veću količinu za postupak korisnih informacija, prije svega kroz njegovo ispitivanje,²⁹ ali ZKP/08 samo to ispitivanje, način na koji se ono provodi, način na koji uhićenik ostvaruje prava koja su mu Ustavom zajamčena uopće ne regulira nijednom odredbom.³⁰ Posljedica te nereguliranosti jest činjenica da se iskaz koji je uhićenik dao policiji u kaznenom postupku ne može koristiti kao dokaz.³¹

Slično v. *Valković/Burić*, 2011, 540. Slično stajalište proizlazi i iz judikature Vrhovnog suda SAD-a, izgrađene na temeljima poznatog predmeta *Miranda v. Arizona*. Doduše, praksa američkih sudova izgradila je autonomni pojam oduzimanja slobode, koji se ne odnosi samo na policijsko uhićenje. Opširnije v. Herrmann, Joachim, *Policijsko ispitivanje okrivljenika: Igra moći. Njemačka - Sjedinjene Američke Države – Hrvatska*, HLJKPP 1(2004), str. 265-266.

²⁷ NN, br. 152/08.

²⁸ Doduše, uz prethodnu obavijest državnom odvjetniku o tome. V. čl. 208. st. 3. ZKP/08.

²⁹ V. Krapac, Davor i suradnici, *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije*, IV. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2010, str. 350.

³⁰ U odnosu na pravo na branitelja v. kritički *Valković/Burić*, 2011, 539. O „iluzornom pravu uhićenika na branitelja“ v. Đurđević, Zlata, *Rekonstrukcija, judicijalizacija, konstitucionalizacija, europeizacija hrvatskog kaznenog postupka V. novelom ZKP/08: Prvi dio?*, HLJKPP 2(2013), str. 351-352.

³¹ Čl. 86. st. 3. ZKP/08.

Sve kasnije izmjene i dopune ZKP/08,³² do ove posljednje iz srpnja 2017. godine, pa ni odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske iz srpnja 2012. godine,³³ nisu donijele nikakve znatnije promjene u odnosu na položaj osumnjičenika i uhićenika u vezi s policijskim ispitivanjem. Jedina promjena koju valja istaknuti jest unošenje odredbe o obavještanju u policijsku postaju prisilno dovedenog osumnjičenika o njegovim pravima.³⁴ Indikativno je da ta pouka o pravima ne sadržava obavijest o pravu na branitelja. Međutim unošenje te odredbe ne utječe na opravdanost tvrdnje da je sve do posljednjih izmjena ZKP/08 ispitivanje osumnjičenika i uhićenika od strane policije bilo radnja u potpunosti neregulirana odredbama ZKP-a. Osumnjičenik u toj fazi postupka nije čak imao nikakva prava i u odnosu na njega nije postojala obveza za policijske službenike da ga obavještavaju o onome što mu se stavlja na teret ili o njegovim pravima. Uhićenika su policijski službenici dužni obavijestiti o njegovim pravima, ali način na koji bi uhićenik ta prava trebao ostvariti zakonom je ostao u potpunosti nereguliran.

Činjenica da je ZKP/08 propisao da je način na koji policija provodi izvide reguliran ne samo ZKP-om nego i policijskim zakonodavstvom³⁵ može nas navesti na zaključak da se odredbe koje reguliraju policijsko ispitivanje osumnjičenika i uhićenika nalaze u policijskom zakonodavstvu, odnosno u Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima (dalje u tekstu: ZPPO). ZPPO je donesen u lipnju 2009. godine.³⁶ Taj zakon sadrži i odredbe o prikupljanju obavijesti od građana,³⁷ odnosno o policijskom ispitivanju svih osoba, pa i osumnjičenika i uhićenika, te s tim u vezi o pozivanju,³⁸ dovođenju i privođenju građana.³⁹ Međutim u tim se odredbama ne nalazi nijedna koja se odnosi bilo na obavještanje osumnjičenika o njegovim pravima bilo na način provođenja policijskog ispitivanja osumnjičenika ili uhićenika. Zakon o izmjenama i dopunama ZPPO-a iz srpnja 2014. godine⁴⁰ unio je odredbu o obavještanju osumnjičenika o pravima. Radi se o novom čl. 11.f ZPPO-a. Prema toj odredbi osumnjičenik

³² Bilo ih je šest: prva u lipnju 2009. (NN, br. 76/09), druga u srpnju 2011. (NN, br. 80/11), treća u prosincu 2012. (NN, br. 143/12), četvrta u svibnju 2013. (NN, br. 56/13), peta u prosincu 2013. (NN, br. 145/13) i šesta u prosincu 2014. (NN, br. 152/14).

³³ Odluka i rješenje U-I-448/2009, U-I-602/2009, U-I-1710/2009, U-I-18153/2009, U-I-5813/2010, U-I-2871/2011, NN, br. 91/12.

³⁴ Čl. 96. Zakona o izmjenama i dopunama ZKP-a iz prosinca 2013. (NN, br. 145/13). O toj odredbi v. Gluščić, Stjepan, *Izvidi kaznenih djela prema Noveli Zakona o kaznenom postupku*, HLJKPP 2(2013), str. 620.

³⁵ V. čl. 207. st. 6. ZKP.

³⁶ NN, br. 76/09.

³⁷ Čl. 36.–39. ZPPO-a.

³⁸ Čl. 40.–42. ZPPO-a.

³⁹ Čl. 43.–47. ZPPO-a.

⁴⁰ NN, br. 91/14.

koji se odazvao pozivu policije radi prikupljanja obavijesti bit će poučen o razlozima pozivanja i koje su osnove sumnje protiv njega, o pravu na tumačenje i prevođenje, o pravu da nije dužan iskazivati niti odgovarati na pitanja te da po završetku prikupljanja obavijesti ili po isteku šest sati od trenutka dolaska u policijske prostorije iste može odmah napustiti. Vidljivo je da je i ovdje izostala obavijest o pravu na branitelja. Istraživanje koje je provedeno prošle godine pokazalo je da policijski službenici koji su sudjelovali u istraživanju nisu upoznati s postojanjem navedene odredbe niti je primjenjuju u praksi.⁴¹

2.3. Preliminarni zaključak

Analiza pravnog položaja osumnjičenika i uhićenika u jugoslavenskom, a onda i u hrvatskom pravu pokazala je da je sve do posljednjih izmjena ZKP-a iz srpnja 2017. godine položaj osumnjičenika u izvidima kaznenih djela znatno različit od položaja okrivljenika nakon započinjanja kaznenog postupka. Tako se osumnjičenik ne obavještava o pravima te se, u skladu s tim, čini i da nema prava prije nego što je protiv njega formalno započeo kazneni postupak, osim ako je prije toga uhićen.⁴² Policija ga može ispitivati bez ikakvih zakonskih zaštitnih forma. U odnosu na uhićenika za policiju postoji obveza da ga obavijeste o pravima. Međutim način na koji se provodi policijsko ispitivanje uhićenika zakonski je u potpunosti nereguliran te time postoji znatna razlika u ispitivanju osobe koja je osumnjičena da je počinila kazneno djelo od policije s jedne strane i od državnog odvjetništva s druge strane. Pravnu nezaštićenost osumnjičenika i uhićenika kazneno procesno pravo kompenzira neupotrebljivošću iskaza što su ga osumnjičenik i uhićenik dali policiji kao dokaza u kaznenom postupku.

Međutim već se i prije usporedbe s rješenjima iz komparativnog prava ovakvom pravnom položaju osumnjičenika i uhićenika i zakonskoj nereguliranosti radnje njihova ispitivanja mogu uputiti dva prigovora načelne naravi.

Zakonski oblik, odnosno forma poduzimanja radnji u kaznenom postupku, služi ne samo osiguravanju dobre kvalitete radnje i osiguravanju mogućnosti korištenja njezinih rezultata u kasnijim stadijima postupka nego i, pa i prije svega, zaštitu osobnih i imovinskih prava građana.⁴³ Ta je prava potrebno zašti-

⁴¹ V. Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, *Prava obrane u različitim stadijima hrvatskog kaznenog postupka: Rezultati istraživanja prakse*, HLJKZP 2(2016), str. 514.

⁴² Kritički u odnosu na položaj osumnjičenika kojem nije oduzeta sloboda v. Burić, Zoran, *Qualitative Report: Croatia*, u: Schumann/Bruckmüller/Soyer (ur.), *Pre-trial Emergency Defence*, Intersentia, 2012, str. 299-304.

⁴³ Krapac, Davor i suradnici, *Kazneno procesno pravo, Knjiga prva: Institucije*, VI. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2014, str. 9.

titi neovisno o tome kakve će posljedice ta radnja imati u kaznenom postupku protiv tih osoba. Stoga je stajalište hrvatskog prava, prema kojem se pravna nereguliranost položaja osumnjičenika i uhićenika pred policijom kompenzira kroz neuporablјivost njihova iskaza kao dokaza u postupku, pogrešna.

Nadalje, čak i ako bismo prihvatili da je kompenzacija kroz neuporablјivost iskaza kao dokaza u postupku moguća, dolazimo do praktične neprovedivosti takve neuporablјivosti kao daljnјeg argumenta u prilog neodrživosti ovakva zakonskog rješenja. Naime saznanja do kojih policija dolazi kroz ispitivanje osumnjičenika i uhićenika ne ulaze u kazneni postupak samo kroz njegov iskaz nego i kroz druge dokaze do kojih je osumnjičenikov i uhićenikov iskaz doveo policijske službenike. Pored toga iskazi koje su osumnjičenik i uhićenik dali policiji izdvajaju se iz spisa predmeta tek prije završetka istrage,⁴⁴ što znači da se sve do okončanja te faze postupka nesmetano koriste za donošenje za osumnjičenika i uhićenika nepovolјnih procesnih odluka (oduzimanje slobode osumnjičenika i uhićenika te poduzimanje drugih procesnih radnji na njihovu štetu).⁴⁵

3. POLOŽAJ OSUMNJIČENIKA U KOMPARATIVNOM PRAVU

3.1. Njemačka

Njemački Zakon o kaznenom postupku (*Strafprozessordnung*) ne sadrži definiciju osumnjičenika. Taj zakon u čl. 157. definira pojmove *Angeschuldigter*, određujući da se radi o okrivljeniku (*Beschuldigter*) protiv kojega je podignuta optužnica, i *Angeklagter*, određujući da se radi o okrivljeniku protiv kojeg je započela glavna rasprava. Međutim pojam osumnjičenika definiran je u pravnoj teoriji i sudskoj praksi u kojima prevladava stajalište da je za stjecanje statusa osumnjičenika potrebno više od postojanja sumnje da je osoba počinila kazneno djelo.⁴⁶ Sumnji da je osoba počinila kazneno djelo potrebno je pridružiti i okolnost da je protiv te osobe, formalno ili faktično, pokrenut kazneni postupak.⁴⁷ Tek tada osoba stječe status osumnjičenika. Stjecanje statusa osumnjičenika u njemačkom je pravnom sustavu iznimno važno jer se uz njega vezuje obveza nadležnih tijela da s tom osobom postupaju poštujući njezina prava koja su joj pravnim sustavom zagarantirana.⁴⁸

⁴⁴ A kod kaznenih djela za koja je propisana kazna zatvora do pet godina tek nakon potvrđivanja optužnice. Kritički u odnosu na to rješenje, v. *Durđević*, 2013, 342-345.

⁴⁵ *Gorkič*, 2012, 106.

⁴⁶ Schumann u: Schumann/Bruckmüller/Soyer (ur.), *Pre-trial Emergency Defence*, Intersentia, 2012, str. 77-78.

⁴⁷ *Schumann*, 2012, 78.

⁴⁸ *Schumann*, 2012, 78.

Odlučujuće pitanje vezano uz stjecanje statusa osumnjičenika u njemačkom pravnom sustavu jest pitanje stupnja sumnje da je osoba počinila kazneno djelo. Tako se ističe da je već postojanje određenog stupnja činjeničnih pokazatelja sumnje (*certain degree of factual indicators for suspicion, zureichende tatsächliche Anhaltspunkte*)⁴⁹ dovoljno da za policiju i državno odvjetništvo nastane obveza da s određenom osobom postupaju kao s osumnjičenikom te da nije potrebno da ti činjenični pokazatelji budu snažni.⁵⁰ Također se ističe da policija i državno odvjetništvo imaju određeno područje slobodne procjene prilikom donošenja zaključka postoje li činjenični pokazatelji sumnje ili ne.⁵¹ Takva područja slobodne procjene nema u onim situacijama u kojima se prema određenoj osobi poduzima radnja koja se može poduzeti samo prema osumnjičeniku. U tom slučaju prema toj osobi treba postupati na način kojim se u punoj mjeri poštuju sva njezina procesna prava.⁵² Područje slobodne procjene u odlučivanju treba li prema određenoj osobi postupati kao prema osumnjičeniku ili ne treba može u njemačkom pravnom sustavu biti od važnosti kada se radi o razlikovanju između neformalne radnje prikupljanja obavijesti i formalne radnje ispitivanja. Naime policija ima ovlast neformalno prikupljati obavijesti, ali ne od osumnjičenika. Osumnjičenika se može jedino formalno ispitivati nakon što je ta osoba upozorena na sva svoja prava.⁵³

Polijskim službenicima nije dopušteno zaobilaziti navedena pravila i od osoba za koje postoje činjenični pokazatelji sumnje da su počinili kazneno djelo prikupljati obavijesti umjesto da ih se ispita formalno, uz poštivanje svih procesnih prava.⁵⁴ Njemački je Savezni vrhovni sud 2004. godine odlučio da

⁴⁹ Tzv. *Anfangsverdacht*, početna sumnja. V. *Schumann*, 2012, 80. Ta početna sumnja u njemačkom pravu može se usporediti s osnovama sumnje u hrvatskom pravu. Tehničkom terminu osnovane sumnje u hrvatskom pravu odgovarao bi pojam *hinreichender Tatverdacht* u njemačkom pravu.

⁵⁰ *Schumann*, 2012, 78.

⁵¹ *Schumann*, 2012, 78.

⁵² *Schumann*, 2012, 78.

⁵³ *Schumann*, 2012, 78.

⁵⁴ *Schumann*, 2012, 78, 86-87. Mogućnosti neformalnog prikupljanja obavijesti od strane policije općenito su vrlo ograničene u njemačkom kaznenopravnom sustavu. Čim postoje činjenični pokazatelji sumnje (*Anfangsverdacht*) da je počinjeno kazneno djelo, policija više ne može prikupljati obavijesti ni od osumnjičenika ni od potencijalnih svjedoka. Te se osobe, čim se ustanovi postojanje činjeničnih pokazatelja sumnje da je počinjeno kazneno djelo, moraju ispitivati u svojstvu osumnjičenika, odnosno potencijalnih svjedoka. V. *Schumann*, 2012, 86. Ipak, čini se da u praksi postoji niz načina na koje policijski službenici uspijevaju izigrati ova pravila te od osumnjičenika prikupiti samoinkriminirajuće izjave prije nego što su ga upozorili na njegova prava, v. *Herrmann*, 2004, 266. U praksi postoje različita stajališta oko pitanja može li policija neformalno prikupljati obavijesti kako bi provela razlikovanje između osumnjičenika i svjedoka, posebno u situaciji kada je broj osoba koje su uključene u počinjenje kaznenog djela velik. V. *Schumann*, 2012, 86. Pozitivno u odnosu na mogućnost policije da s

propust policije ili državnog odvjetnika da osobu za koju postoje činjenični pokazatelji sumnje ispituje kao osumnjičenika, uz puno poštovanje njegovih procesnih prava, predstavlja povredu osumnjičenikovih prava koja za posljedicu ima da se na taj način prikupljeni dokazi ne mogu koristiti u postupku pred sudom.⁵⁵ Od ovog pravila postoji jedna važna iznimka, a odnosi se na informacije koje su osobe spontano dale policijskim službenicima. Spontano danim informacijama smatraju se one koje su dane bez ispitivanja ili provokacije od strane policijskih službenika ili državnog odvjetnika. Informacije koje su dane na zahtjev policije ili nakon provokacije od strane policije ne mogu se smatrati spontano danim informacijama.⁵⁶ Spontano dane informacije, čak i ako potječu od osumnjičenika, mogu se koristiti kao dokaz u postupku.

U njemačkom pravnom poretku prepoznata je ključna važnost ranog oba-
vještavanja osumnjičenika o njegovim pravima. Tako je Savezni vrhovni sud prepoznao da je tijekom ispitivanja od strane policije osumnjičenik ne manje, već više u opasnosti da se prenatgljeno inkriminira negoli je to slučaj na raspravi.⁵⁷

3.2. Austrija

Austrijsko kazneno procesno pravo u posljednjih je desetak godina doživjelo znatne promjene. Važan dio tih promjena odnosi se i na položaj osumnjičenika u kaznenom postupku. Prije svega došlo je do promjene pojma osumnjičenika. Prije 2008. godine, kada su velike promjene austrijskog Zakona o kaznenom postupku (*Strafprozessordnung, StPO*) stupile na snagu, primjenjivao se formalni pojam osumnjičenika, prema kojem je osoba stjecala status osumnjičenika tek nakon podizanja optužnice ili zahtjeva za pokretanjem sudske istrage.⁵⁸ Novi članak 48. st. 1. StPO-a uveo je materijalni pojam osumnjičenika, prema kojem je osumnjičenik osoba koja se na temelju konkretnih činjenica nalazi pod sumnjom da je počinila kazneno djelo i koja se zbog te sumnje nalazi pod istragom ili protiv koje je zbog te sumnje poduzeta neka prisilna mjera.⁵⁹ Sintagma „na temelju konkretnih činjenica“ tumači se na

osobama obavlja neformalno ispitivanje kako bi utvrdila radi li se o osumnjičeniku ili o svjedoku v. Feeney/Herrmann, *One Case – Two Systems, A Comparative View of American and German Criminal Justice*, New York, 2005, str. 208.

⁵⁵ Schumann, 2012, 78. O ekskluziji osumnjičnikovog iskaza danog policiji bez prethodnog upozorenja na prava v. i Herrmann, 2004, 272-273.

⁵⁶ Schumann, 2012, 87.

⁵⁷ Schumann, 2012, 85.

⁵⁸ Bruckmüller u: Schumann/Bruckmüller/Soyer (ur.), *Pre-trial Emergency Defence*, Intersentia, 2012, str. 39.

⁵⁹ Bruckmüller, 2012, 39.

način da bilo koji objektivni promatrač vjeruje u mogućnost da je ta osoba osumnjičena za počinjenje kaznenog djela.⁶⁰ Radi se o materijalnoj definiciji pojma osumnjičenika jer je za stjecanje statusa osumnjičenika dovoljno da konkretne činjenice upućuju na mogućnost da je osoba počinila kazneno djelo te za stjecanje statusa osumnjičenika nije potreban neki formalni akt nadležnih državnih tijela.⁶¹

Stjecanje statusa osumnjičenika od iznimne je važnosti. Naime u austrijskom kaznenom procesnom pravu policijski službenici imaju mogućnost prikupljati obavijesti od građana. Obavijesti se mogu prikupljati od osoba u odnosu na koje ne postoje činjenice koje upućuju na mogućnost da su te osobe počinile kazneno djelo, dakle od osoba koje nisu osumnjičenici. Smisao takvih obavijesnih razgovora jest razjašnjenje okolnosti počinjenja kaznenog djela i pripremanje dokaznih radnji.⁶² Međutim, kada u odnosu na osobu postoji konkretna sumnja da je počinila kazneno djelo, od te se osobe više ne mogu prikupljati obavijesti, već se ona jedino može ispitivati u skladu sa strogim zakonskim pravilima o prvom ispitivanju.⁶³

Pojedini autori ističu da je najproblematičniji praktični aspekt takva koncepta osumnjičenika određivanje trenutka od kojega osoba postaje osumnjičenik, a od kojega, kao što je već istaknuto, policijski službenici više od te osobe ne mogu prikupljati obavijesti, već je mogu jedino ispitivati uz prethodno obavješćavanje o svim njezinim pravima.⁶⁴ Dok god ne postoji konkretna sumnja, obavijesti se mogu prikupljati. Međutim, nakon što se utvrdi postojanje objektivnih činjenica na temelju kojih bi objektivnom promatraču bilo očigledno da postoji sumnja da je osoba od koje policija prikuplja obavijesti mogla biti uključena u počinjenje kaznenog djela, ta osoba postaje osumnjičenik, a prikupljanje obavijesti mora prijeći u ispitivanje.⁶⁵ Procesna sankcija za zaobilaženje tih pravila, odnosno za prikupljanje obavijesti od osumnjičenika umjesto njegova ispitivanja, jest moguća neupotrebljivost na taj način prikupljenih dokaza.⁶⁶

⁶⁰ *Bruckmüller*, 2012, 39.

⁶¹ *Bruckmüller*, 2012, 39. Nakon što protiv osumnjičenika bude podignuta optužnica, on postaje okrivljenik, v. *Bruckmüller*, 2012, 39.

⁶² *Bruckmüller*, 2012, 38.

⁶³ *Bruckmüller*, 2012, 38-39.

⁶⁴ *Bruckmüller*, 2012, 40.

⁶⁵ *Bruckmüller*, 2012, 40.

⁶⁶ *Bruckmüller*, 2012, 40.

3.3. Europski sud za ljudska prava

Temeljna karakteristika pravnog položaja osumnjičenika u hrvatskom, a prije toga i u jugoslavenskom kaznenom procesnom pravu bila je, kao što smo vidjeli, različitost njegova pravnog položaja od pravnog položaja okrivljenika, odnosno osobe protiv koje se vodi kazneni postupak. Nositelj prava obrane u kaznenom postupku, prema tom shvaćanju, bio je samo okrivljenik, ali ne i osumnjičenik. Do proboja tog načelnog pravnog položaja osumnjičenika došlo je postupno u odnosu na osumnjičenika kojem je prije formalnog započinjanja kaznenog postupka oduzeta sloboda (uhićenika), kao i u odnosu na osumnjičenika koji sudjeluje u nekim dokaznim radnjama koje iznimno policija može poduzimati prije formalnog započinjanja kaznenog postupka. Praksa ESLJP-a razvijala se u drugom smjeru.

Za judikaturu ESLJP-a pitanje temeljnih prava obrane od početka nije bilo vezano ni uz tijelo koje postupa vezano uz sumnju da je počinjeno kazneno djelo ni uz formalni početak kaznenog postupka. Temelj razvoja judikature ESLJP-a bilo je shvaćanje o odlučujućoj važnosti policijskog djelovanja u vezi s kaznenim postupkom za konačni ishod kaznenog postupka.⁶⁷ U skladu s tim shvaćanjem policijsko postupanje u vezi s kaznenim postupkom dio je kaznenog postupka u materijalnom smislu, bez obzira na razlike koje u odnosu na početak kaznenog postupka u formalnom smislu postavljaju nacionalna zakonodavstva država članica Vijeća Europe. Naime neovisno o tome koje je državno tijelo nadležno baviti se sumnjom da je počinjeno kazneno djelo od trenutka kada je osoba stavljena pod optužbu da je počinila kazneno djelo pripadaju joj sva prava obrane u kaznenom postupku. Pri tom se pojam optužbe za kazneno djelo tumači u materijalnom smislu te predstavlja „službenu obavijest nadležne vlasti nekom pojedincu o tome da je počinio kazneno djelo“, ali i svaku radnju kojom se „suštinski utječe na osumnjičeničkovu situaciju“, neovisno o tome postoji li u konkretnom slučaju formalni optužni akt nadležnih

⁶⁷ V. primjerice presudu Velikog vijeća ESLJP-a u slučaju *Salduz protiv Turske* (zahtjev br. 36391/02, presuda od 27. studenog 2008.), § 54., u kojem Sud kaže: „U tom pogledu Sud naglašava važnost faze istrage za pripremu kaznenog postupka, jer dokazi dobiveni tijekom te faze određuju okvir u kojemu će se na suđenju razmatrati kazneno djelo za koje je okrivljenik optužen [...]. Istovremeno, okrivljenik se u toj fazi postupka nalazi u osobito ranjivom položaju, čiji se učinak pojačava činjenicom da pravni vid kaznenog postupka postaje sve složeniji, osobito u pogledu pravila koja se primjenjuju na prikupljanje i korištenje dokaza. U većini se predmeta ova osobita ranjivost može pravilno nadoknaditi uz pomoć odvjetnika, čiji je zadatak, između ostalog, pomoći osigurati poštovanje prava okrivljenika da sam sebe ne optuži. Ovo pravo uistinu pretpostavlja da tijela kaznenog progona u kaznenom predmetu nastoje dokazati svoje tvrdnje protiv okrivljenika bez pribjegavanja dokazima pribavljenima prisilom ili pritiskom protiv volje okrivljenika.“ Više o toj presudi i njezinu značenju za judikaturu ESLJP-a i za hrvatski kazneni postupak v. *Valković/Burić*, 2011, 525-540.

tijela.⁶⁸ U skladu s tim, prema judikaturni ESLJP-a, određena je osoba stavljena pod optužbu da je počinila kazneno djelo od trenutka kada je, vezano uz sumnju da je počinila kazneno djelo, postala objekt fokusirane policijske istrage.⁶⁹ Doduše, valja priznati da je ESLJP ipak određena pitanja vezana uz prava obrane u prethodnom postupku, a posebno ona vezana uz pravo na branitelja, ostavio otvorenima. Tako se na pitanje ima li osumnjičenik kojem nije oduzeta sloboda pravo na branitelja prilikom policijskog ispitivanja ne temelju judikature ESLJP-a nije mogao dati jednoznačan odgovor. Čini se čak da je prevladavalo stajalište da to pravo ima samo onaj osumnjičenik kojem je oduzeta sloboda,⁷⁰ iako je bilo i suprotnih stajališta.⁷¹ Jednoznačan, i to pozitivan, odgovor na to pitanje dalo je pravo EU-a kroz odredbe direktiva kojima se harmoniziraju temeljna prava obrane u kaznenom postupku u pravima država članica.

3.4. Kazneno pravo Europske unije

Jednako kao i praksa ESLJP-a, i direktive EU-a kojima se harmoniziraju temeljna prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku⁷² temelje se na pojmu okrivljenika u materijalnom smislu.⁷³ Prihvatanje pojma okrivljenika u materijalnom smislu, a ne pojma okrivljenika u formalnom smislu, omogućuje pravu EU-a nadilaženje posebnosti nacionalnih prava država članica, ali i garanciju procesnih prava osobama osumnjičenima za kaznena djela od najranijih faza postupka, pa i prije njegova formalnog započinjanja.⁷⁴ To jasno proizlazi iz odredbi Direktive o pravu na branitelja, njezina čl. 2. st. 1., koji propisuje da se njezine odredbe primjenjuju na osumnjičenike ili optu-

⁶⁸ V. detaljnije Ivičević Karas, Elizabeta, *Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskog kaznenog prava*, HLJKPP 2(2015), str. 364-366. V. u istom smislu Ivičević Karas/Burić/Bonačić, *Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: Pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda*, HLJKZP 1(2016), str. 16.

⁶⁹ V. Gorkič, 2012, 107.

⁷⁰ Za to stajalište v. *Krapac*, 2008, 330-331, *Valković/Burić*, 2011, 540, *Ivičević Karas*, 2015, 359.

⁷¹ V. De Hert, Paul, *European Human Rights Law and the Regulation of European Criminal Law, Lessons Learned from the Salduz Saga*, New Journal of European Criminal Law, 3(2010), str. 290.

⁷² Općenito o harmonizaciji prava osumnjičenika i okrivljenika u pravu EU-a v. Burić, Zoran, *Transnational Criminal Procedure and the Position of the Defence*, u: Đurđević/Ivičević Karas (ur.), *European Criminal Procedure Law in Service of Protection of European Union Financial Interests: State of Play and Challenges*, Croatian Association of European Criminal Law, Zagreb, 2016, str. 79-89.

⁷³ *Ivičević Karas/Burić/Bonačić, op. cit.* (bilj. 69), str. 15.

⁷⁴ *Ivičević Karas/Burić/Bonačić, op. cit.* (bilj. 69), str. 15.

žene osobe u kaznenom postupku od trenutka kada su ih nadležna tijela države članice putem službene obavijesti ili na drugi način upozorila na to da su osumnjičeni ili optuženi za počinjenje kaznenog djela te neovisno o tome je li im oduzeta sloboda ili ne. Ova odredba iznimno je važna ne samo stoga što se stjecanje njome zajamčenih prava ne vezuje ne samo za započinjanje kaznenog postupka nego ni za bilo koji drugi akt nadležnih državnih tijela, već i stoga što ističe da stjecanje prava nije vezano uz oduzimanje slobode, čime ide dalje od konvencijskog prava, koje, kako smo vidjeli u prethodnom poglavlju, stjecanje prava veže uz trenutak oduzimanja slobode.⁷⁵

3.5. Preliminarni zaključak

Izneseni prikaz njemačkog i austrijskog prava upućuje na znatne razlike u položaju osumnjičenika između tih prava i hrvatskoga prava. U tim pravima osoba stječe status osumnjičenika u trenutku kada se na nju, na temelju konkretnih činjenica, fokusirala sumnja na počinjenje kaznenog djela. Trenutkom stjecanja statusa osumnjičenika osoba stječe i sva procesna prava te policijski službenici prema njoj moraju postupati na jednak način na koji se postupa s okrivljenikom nakon formalnog započinjanja kaznenog postupka. To prije svega znači da policijski službenici od te osobe ne mogu neformalno prikupljati obavijesti u vezi sa sumnjom da je počinjeno kazneno djelo, već je jedino mogu ispitivati primjenjujući pravila zakonski regulirane radnje ispitivanja osumnjičenika. Postupanje s osumnjičenikom jednako je neovisno o tome ispituje li ga policija, državno odvjetništvo ili sud. Kratka analiza razvoja judikature ESLJP-a i kaznenog prava EU-a pokazala je da su njemačko i austrijsko pravo u vezi s položajem osumnjičenika tijekom policijskog ispitivanja u osnovi slijedila smjernice razvoja prava. Istovremeno se hrvatsko kazneno procesno pravo u odnosu na to pitanje, kako je pokazala analiza razvoja jugoslavenskog i hrvatskog prava, kretalo u sasvim drugom smjeru. Stoga se promjena pravnog položaja osumnjičenika ukazala kao nužnost za hrvatsko pravo, a time i promjena u načinu policijskog postupanja prema osumnjičeniku i uhićeniku.

⁷⁵ Ivičević Karas/Burić/Bonačić, *op. cit.* (bilj. 69), str. 15-16.

4. POJAM RADNJE ISPITIVANJA OSUMNJIČENIKA

4.1. Teškoće u definiranju ispitivanja

Za utvrđivanje potrebe primjene novih zakonskih pravila o ispitivanju osumnjičenika bitno je odrediti kada započinje radnja ispitivanja. Ne spadaju svi oblici govorne komunikacije u definiciju ispitivanja, tako da se navedena pravila ne trebaju odnositi na druge dopustive oblike davanja izjava pred policijom.⁷⁶ Ako aktivnost policije predstavlja neku drugu radnju, onda ni status osumnjičenika nije bitan. Razlučivanje dopustivih i nedopustivih djelovanja bilo bi jednostavnije ako bi postojala prihvaćena definicija koja bi odredila u čemu se sastoji radnja ispitivanja ili kojom djelatnošću započinje. U potrazi za pogledima na definiciju ispitivanja u hrvatskoj teoriji nisu detaljnije razmatrani elementi te radnje na razini kakva se susreće u poredbenom pravu, u kojem se jednostavnije razlikuju izjave izvan postupka koje nisu dio ispitivanja.⁷⁷ Ni Direktiva 2013/48/EU, zbog koje su uvedene zakonske izmjene, ne traži da svaki oblik razgovora predstavlja ispitivanje, već navodi da pojedine policijske provjere iz područja sigurnosti ne predstavljaju ispitivanje.⁷⁸

Za potrebe ovog rada ispitivanje se može na općenitoj razini definirati kao službena radnja u kojoj tijela vlasti sustavno postavljaju pitanja s ciljem prikupljanja izjava radi razjašnjavanja kaznenih djela. Slične su definicije u brojnim pravnim sustavima. Ispitivanje se u američkom sustavu definira kao izravno postavljanje pitanja ili druga istovrsna svjesna djelovanja kojima je cilj dobivanje odgovora.⁷⁹ Pod pojmom ispitivanja u engleskom se pravu ranije poimao niz pitanja koje redarstvo usmjerava osumnjičenom s ciljem dobivanja iskaza na kojem će se temeljiti postupak.⁸⁰ Pojam ispitivanja potom je zakonski određen kao postavljanje pitanja osobi o njezinoj uključenosti ili sumnji o uključenosti u kazneno djelo. U njemačkom sustavu postoji više teorija ispitivanja, a prema formalnom pojmu ispitivanja to je radnja kojom tijelo vlasti od okrivljenika traži obavijesti u formalnoj radnji s čijim je obilježjima okrivljenik jasno upoznat.⁸¹

⁷⁶ Graf, Jürgen Peter, *Strafprozessordnung*, Beck, München, 2010, str. 552.

⁷⁷ Meyer-Goßner, Lutz, *Strafprozessordnung*, Beck, München, 2013, 639.

⁷⁸ "Za potrebe ove Direktive, ispitivanje ne uključuje preliminarno ispitivanje policije ili drugog tijela odgovornog za provedbu zakona čija je svrha identificiranje dotične osobe, provjera posjedovanja oružja ili druga slična sigurnosna pitanja, utvrđivanje potrebe za pokretanjem istrage, primjerice tijekom prometne kontrole ili tijekom redovitih nasumičnih provjera ako osumnjičenik ili optužena osoba još nije identificirana", recital 20 Preambule.

⁷⁹ *Rhode Island v. Innis*, 446 U.S. 291 (1980).

⁸⁰ Sharpe, Sybil, *Judicial discretion and criminal investigation*, Sweet and Maxwell, London, 1998, str. 133.

⁸¹ Erb, Volker i dr. (ur.), Löwe-Rosenberg - *Die Strafprozeßordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz*, knj. 4. (§§ 112.-150.), De Gruyter, Berlin, 2007, str. 539.

U odnosu na određivanje radnje koja se provodi stanje je jednostavno kada su već prije provođenja poznata njezina obilježja, odnosno kada se ispitivanje kao uredska radnja unaprijed priprema, a najčešće su prije toga već bile provedene druge radnje provjere činjenica u odnosu na kazneno djelo. U takvim situacijama nije zahtjevno odrediti početak, završetak i aktivnosti unutar radnje te nema posebnih teškoća s njezinim formalnim definiranjem. Dodatna pogodnost pripremljenih uredskih radnji jest to što će je uglavnom provoditi službenici koji imaju iskustva upravo na ispitivanjima. Okolnosti početka i završetka ovise o subjektu koji ih provodi, a cijeli tijek radnje zapisnički se bilježi tako da je jasno „kada je započelo ispitivanje, kada je isto završilo, uz potpis osumnjičenika, službene osobe djelatnika policije“⁸² ili ako je „upisano točno vrijeme početka ispitivanja, te kada je završeno ispitivanje“.⁸³

Teškoće mogu nastati kod procjene drugačijih govornih komunikacija u kojima osoba iznosi izjave iako službenici nisu započeli sustavno postavljati pitanja s ciljem razjašnjavanja kaznenog djela. Takve se situacije najčešće odnose na terenska neplanirana postupanja u kojima osobe daju izjave nenajavljeno, izvan uređenih radnji i bez prethodnog utvrđivanja činjenica, pa dio takvih izjava i ne spada u definiciju radnje ispitivanja. Određivanje početka i završetka radnje ispitivanja u takvim će se slučajevima procjenjivati prema sadržaju djelatnosti, neovisno o tom pod kojim je pojmom shvaćaju sudionici. Pritom je potrebno promatrati obilježja aktivnosti koju provodi policija, samostalnost i način odlučivanja osobe, njezine namjere i druge utjecaje. Znatna teškoća u terenskom postupanju jest to što na mjesto događaja prvi dolaze policijski službenici koji inače ne provode formalna ispitivanja i neće im biti jednostavno odrediti kada bi nakon početnih slobodnih izjava mogla započeti radnja ispitivanja.

4.2. Vrste izjava koje ne spadaju u ispitivanje

4.2.1. Izjave u okviru samoprijave

Prijavljivanje osobe da je počinila djelo

Ako je osoba odlučila samoinicijativno dati izjave policiji iako joj uopće nisu bila sustavno postavljena pitanja, nije ispunjena definicija ispitivanja i ne bi trebalo primjenjivati navedena pravila. Ako se osoba nepozvana javila policiji, osobno ili nekim tehničkim sredstvom, policija provodi samo djelatnost zapažanja, koja ne može biti početak radnje ispitivanja. Građani nisu subjekt

⁸² VSRH, I Kž 30/06-6 od 17. svibnja 2006.

⁸³ VSRH, I Kž 194/09-3 od 1. travnja 2009.

koji bi mogao započeti službenu radnju samostalnim davanjem izjava tijelu vlasti, kao što ne mogu započeti ni druge dokazne radnje. Aktivnost je građana inače obilježje koje se promatra i u definicijama drugih dokaznih radnja, primjerice kod razlikovanja dobrovoljnog izručenja dokaza kao samostalne odluke osobe, i pretrage kojom policija svojim aktivnostima pronalazi predmet.

Prijavitelj koji je samostalno odlučio davati određene izjave policiji nije ni pod kakvim pritiskom ni poticajima tijela vlasti.⁸⁴ Početni dio takva razgovora, u kojem će policijski službenik postaviti par načelnih pitanja da bi provjerio prijavu, također ne bi trebalo shvaćati kao ispitivanje jer mu je cilj provjera podataka, a ne postavljanje pitanja o nekom ranijem događaju (čl. 62. ZPPO-a). Motivi za izjave mogu biti potaknuti savješću, traženjem olakotnih okolnosti i raznim drugim razlozima. Ako bi se taj dio izjava shvaćao kao ispitivanje, zbog nemogućnosti ispunjavanja uvjeta u terenskom radu policija bi trebala prestati slušati prijavitelja jer bi inače bili nezakoniti ne samo izjave osobe nego i dokazi koji su temeljem njih pronađeni.

Uloga samoprijave može se ogledati u društvenoj ulozi i nastanku svijesti o nanesej nepravdi, slijedom čega se vrednuje kao olakotna okolnost. Takva uloga samoprijave izražena je u slučaju kada se „samoinicijativno nakon počinjenja [...] prijavio policiji, a što ukazuje na njegovu svjesnost o pogibeljnosti terećenog mu djela“,⁸⁵ ili kada je „prije započinjanja kaznenog postupka kada optuženik sam odlazi na policiju i svojevrijedno daje iskaz koji je za njega u naravi predstavljao samoprijavlivanje“,⁸⁶ ili kada „se sam prijavio policiji je okolnost koju sud može cijiniti kod izricanja kazne“.⁸⁷

Uvažavanje samostalne aktivnosti počinitelja koji daje ne samo određene izjave nego i predmete kao dokaze jasno je vidljiva u slučaju u kojem „se sam prijavio policiji predavši oružje, svakako trebalo cijiniti olakotnim“.⁸⁸ Iz navedenog primjera proizlazi da, kao što navedeno oružje nije policija tražila pretragom, ni izjave nisu dobivene ispitivanjem, nego je i jednu i drugu vrstu dokaza počinitelj dao samostalnom odlukom bez aktivnosti policije, koja u to vrijeme nije ni znala da je kazneno djelo počinjeno. Pravni sustav ne bi trebao onemogućavati osobe u takvim djelatnostima jer bi se inače radilo o svojevrsnoj zabrani prijavljivanja. Početak radnje ispitivanja bio bi tek ako bi, nakon početnog raspitivanja s ciljem utvrđivanja vjerodostojnosti, policijski službenik započeo sustavnu aktivnost kojom bi nastojao prikupiti dodatne podatke s ciljem razjašnjavanja, i za taj bi dio trebao imati ispunjene odgovarajuće zakonske uvjete.

⁸⁴ *Graf*, 2010, 552, 555.

⁸⁵ VSRH, II Kž 222/15-4 od 17. lipnja 2015.

⁸⁶ VSRH, I Kž 203/2014-10 od 27. lipnja 2017.

⁸⁷ VSRH, II Kž 39/10-3 od 25. siječnja 2010.

⁸⁸ VSRH, I Kž-396/1998-3 od 15. rujna 1999.

Dokazni položaj izjava

Prema sudskim tumačenjima teško je odrediti koja će gledišta o definiciji ispitivanja sudovi zauzeti kod samoprijava. Samoprijava je u nekim sudskim odlukama potvrđena kao vrsta djelatnosti koja se ne poistovjećuje s radnjom ispitivanja, već se radi o samoinicijativnim izjavama, primjerice u slučaju u kojem su policijski službenici „iskazivali samo o činjenici samoprijavlivanja (okrivljenik je došao u policijsku stanicu i prijavio se u vezi slučaja i rekao da ga je on ubio)“, a sud je utvrdio da takva radnja „vremenski i pojmovno ne spada u informativni razgovor osumnjičenika [...] nego tom razgovoru prethodi, ona mu je (u konkretnom slučaju) samo povod, ona je izraz aktivnosti osumnjičenika, a ne tog državnog organa“. Kao zaključak koji slijedi iz promatranja razine aktivnosti policije u odnosu na dokaznu dopustivost takvih izjava sud je zaključio da „potonje dvoje svjedoka (B. bila je na porti, a S. voditelj operativnog dežurstva u policijskoj stanici) nisu ni nastupili kao ovlaštene osobe u informativnom razgovoru“.⁸⁹

Temeljem sličnih obrazloženja sud je prihvatio i druge izjave koje nisu bile vezane uz istraživanje kaznenih djela, primjerice kada se radilo o zaprimanju prijave nestanka osobe. Sud je utvrdio da se ne radi o provođenju izvidnih radnji, odnosno „njene radnje zaprimanja prijave, sastavljanja službene zabilješke i raspisivanja potrage, o kojima kao svjedok iskazuje u izdvojenom dijelu zapisnika, ne predstavljaju izvidne mjere koje djelatnici policije poduzimaju ako postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo“.⁹⁰ Kod takva postupanja definicija je ispitivanja isključena jer je cilj provedene djelatnosti bila opća sigurnost, a ne razjašnjavanje kaznenih djela.

Međutim takvo stajalište nije općeprihvaćeno te postoje i drugačije odluke, u kojima je sud dopuštao iz prijave koristiti samo općenite podatke, ali ne i sadržaj izjava, primjerice kada je zaključio da „službene zabilješke o dojavi i zapisnika o zaprimanju kaznene prijave (gdje je, kada i od koga zaprimljena dojava, odnosno prijava), a koji dijelovi ne sadrže obavijesti građana [...] načelno je dopušteno“.⁹¹ U nekim je odlukama takvo početno postupanje sud protumačio kao dio kaznene prijave, odnosno „službena zabilješka o dojavi na prvoj strani lista sastavljena je po šefu smjene povodom dojave i sadrži šturu podatke o razlozima zbog kojih ona događaj prijavljuje policiji te suštinski predstavlja dio kaznene prijave podnesene od strane iste osobe slijedećeg dana“.⁹² Iako se navedene odluke možda razlikuju po usmjerenosti prijava na samog prijavitelja ili na druge osobe, u oba je slučaja bitno promatrati način odlučivanja osobe

⁸⁹ VSRH, I Kž 326/1993-4 od 20. listopada 1993.

⁹⁰ VSRH, I Kž 123/04-3 od 26. veljače 2004.

⁹¹ VSRH, I Kž 995/08-6 od 29. travnja 2009.

⁹² VSRH, I Kž 662/13-4 od 12. studenog 2013.

koja je bila posve samostalna u svojem izboru i nisku aktivnosti policije, koja uopće nije tražila osobu da dođe niti ju je sustavno započela ispitivati.

U poredbenom su pravu samoprijave odavno dopustive, primjerice u slučaju u kojem je osumnjičeni dojavio ubojstvo i priznao sudjelovanje, nakon čega je samostalno došao u postaju i dao izjave, i sve su vrste navedenih izjava korištene za dokazivanje do uhićenja, kada mu je bilo potrebno upoznavanje s pravima.⁹³

4.2.2. Spontane izjave

Definicija ispitivanja ne obuhvaća ni spontane izjave koje osoba izriče neovisno o djelovanju službenika. Razlika u odnosu na prethodno opisanu vrstu jest to što ih ovdje davatelj izjava ne iznosi u obliku prijavljivanja koje je došao nepozvan obaviti, nego ih također iznenada iznosi u okviru pojedinih radnji koje se već prema njemu poduzimaju. Promatrajući obilježje aktivnosti policije, ona ovdje također samo sluša što je rečeno, a takvom djelatnošću ne može biti započeta radnja ispitivanja po definiciji. *Joecks* navodi potrebu opreza kod nadovezivanja pitanja na izrečene izjave.⁹⁴ Primjer iz kriminalističke prakse jest kada je policija pronašla torbu tijekom pregleda prostorija i višekratno pitala nazočne kome pripada, na što nitko od nazočnih nije odgovarao. Nakon što je provjeren njezin sadržaj kako bi se uvjerali da nema opasnih sredstava, nenadano se javio jedan od nazočnih i izjavio da je ruksak njegov. Takve se izjave prema sudskom tumačenju nisu shvaćale kao radnja ispitivanja, nego kao dio njegova spontanog izražavanja. Sud je utvrdio da „samoinicijativno naknadno javljanje opt. da je on vlasnik mobitela i prtljage (ruksaka), nije rezultat nikakvog ispitivanja policajca već je to samo ukazivanje na način pod kojim okolnostima se saznalo tko je vlasnik sporne prtljage (ruksaka)“.⁹⁵ Ovdje je također bilo ključno promatrati samostalnu odluku osobe i nisku razinu aktivnosti prema osobi, jer policijski službenici nisu započeli djelovanje prema određenoj osobi, a ne mogu ni počiniti povredu propisa slušanjem izjava takve osobe.

Slobodna odluka osobe moguća je i tijekom raznih drugih postupanja u kojima može izjavljivati ili davati drugačije dokaze. Za usporedbu s definicijom pretrage, ovdje je stanje slično kao da osoba samostalno izruči neki predmet iako ga policija nije tražila, što znači da nije provedena pretraga. U njemačkom pravnom krugu takve su spontane izjave dokazno prihvatljive (*Spontanäußerungen*). Primjer je kada bi osoba rekla policijskom službeniku izjave iako službenik nije poduzimao nikakvo posebno postupanje u odnosu na to ka-

⁹³ *California v. Beheler*, 463 U.S. 1121 (1983).

⁹⁴ *Joecks*, Wolfgang, *Strafprozessordnung*, München, Beck, 2015, str. 327.

⁹⁵ VSRH, I Kž 122/04 od 15. lipnja 2004.

zveno djelo.⁹⁶ Ni poredbeno pravo u drugim sustavima ne poistovjećuje svaki oblik govornog komuniciranja s ispitivanjem, npr. u engleskom slučaju, kada se osoba tijekom vožnje u službenom vozilu htjela opravdati, sud je smatrao kako pritom nije postojalo poticanje na davanje iskaza.⁹⁷

4.2.3. Izjave u običnom razgovoru

U pojam ispitivanja ne spada ni običan razgovor policijskih službenika koji nemaju namjeru prikupljati izjave o kaznenom djelu nego, za razliku od sustavnog ispitivanja, komuniciraju na slobodnoj razini izvan službenog okružja. Običan razgovor na izjednačenoj razini između sugovornika poput prijatelja, poznanika, suradnika i slično ne spada u provedbu ispitivanja neovisno o tom je li uključen policijski službenik.⁹⁸ Takvi se oblici javljaju izvan službenih radnji, najčešće tijekom razgovora o privatnim temama. Od primjera u kojima su sudovi potvrdili dopustivost običnog razgovora izvan okružja službenog ispitivanja moguće je istaknuti slučaj kada osumnjičenikov odgovor na upit policijskog službenika sud nije smatrao djelatnošću ispitivanja jer je izjava dana izvan radnje, bez čimbenika kakvi inače mogu ostvarivati pritisak na službenom ispitivanju.

Sud je u tom slučaju zaključio da „poziv policijskog djelatnika u datim okolnostima – u optuženikovoju kući, u nazočnosti supruge, s kojom se prije odlaska pozdravlja poljupcem, dakle u neusiljenoj atmosferi, nije mogao utjecati na slobodnu volju optuženika da iznese opisano priopćenje svojoj supruzi“.⁹⁹ Takvo je stajalište sud iznio naglašavajući da se radi o komunikaciji izvan izvidnih radnji, odnosno dopustio je utvrđivanje „o sadržaju izjave koju je optuženik dao pred njom, na poziv djelatnika policije, izvan izvidne radnje prikupljanja obavijesti“. Iako o takvim izjavama sud nije dopustio svjedočenje policajaca, dopustio je svjedočenje drugih nazočnih osoba.

U suštini je isto stanje kada policijski službenici slušaju izjave koje osumnjičenici daju izvan postupka i pritom se i ne uključuju u njihov razgovor, primjerice kada „djelatnici policije su čuli što opt. viče i o tome su svjedočili u postupku, a to njihovo opažanje ne predstavlja nezakoniti dokaz, kako to neosnovano tvrdi žalitelj. Dakle, u konkretnom slučaju se nije radilo o prikupljanju obavijesti o svađama, već o svjedočenju što su svjedoci, djelatnici policije,

⁹⁶ Cramer, Steffen; Bürgle, Michaela, *Die Strafprozessualen Beweisverwertungsverbote*, Boorberg, Stuttgart, 2004, str. 90.

⁹⁷ *R. v. Maguire* (1990) 90 Cr.App.R. 15.

⁹⁸ *Meyer-Göfner*, 2013, 639.

⁹⁹ VSRH, I Kž 612/05 od 30. studenog 2005.

zapazili prilikom provođenja izvida kaznenih djela¹⁰⁰. Takvo je stanje jednako kao kada policajac zapaža bilo kakve druge okolnosti i o njima može svjedočiti. Osnovno razlikovno obilježje takvih situacija u odnosu na ispitivanje jest okružje davanja, međuodnos sugovornika, vrsta teme i aktivnosti osobe.

Damaška odavno prihvaća dokaznu uporabljivost u slučaju kada policijski službenik sluša običan razgovor, s obrazloženjem da “[u]nošenje tako stečenih saznanja u krivični postupak ne treba prosuđivati drugačije nego što se to čini sa saznanjima do kojih je došao bilo koji drugi građanin”.¹⁰¹ Upozorenja iz ispitivanja nije potrebno davati ako ne postoji dojam sukobljenih interesa kao na pravom ispitivanju u službenim prostorijama.¹⁰² *Pfeiffer* također smatra da izjave izvan postupka ne spadaju u ispitivanje.¹⁰³

4.2.4. Izjave počinitelja tijekom kaznenog djela

Pojam ispitivanja ne može obuhvaćati ni govornu komunikaciju počinitelja u okviru počinjenja djela jer su njegove izjave tada dio radnje kaznenog djela ili su vezane uz počinjenje. Čak i ako su neke od tih izjava odgovori na pitanja istražitelja, ne primjenjuju se navedene odredbe o zaštiti osumnjičenika jer su one namijenjene zaštiti tijekom ispitivanja, a u slučajevima kada on izjavama napada tuđa prava ne može pritom imati pravnu zaštitu jer bi to dovodilo do besmislenog prava na počinjenje. Ako počinitelj tijekom počinjenja kaznenog djela iznosi određene činjenice o svojim namjerama ili govori o nekom drugom djelu, takav oblik po definiciji ne može biti ispitivanje. Primjerice ako ponudi mito tako što je „rekao djelatniku policije ‘koliko vam košta taj zapisnik’, nagovarajući ga da taj zapisnik podere i vrati mu vozačku dozvolu, ubacujući pri tome novčanice od po 1.000 kn u kabinu policijskog vozila“,¹⁰⁴ ne radi se o tome da su izjave izrečene tijekom radnje ispitivanja.

Usprkos tome brojni osumnjičenici u žalbama tvrde da se takve izjave moraju shvaćati kao dio ispitivanja, primjerice da „policijski djelatnik ispitan kao svjedok nije smio govoriti o sadržaju onog što je optuženik inkriminirane zgođe izjavio, nalazeći da se radi o svojevrsnoj obavijesti koju je osumnjičenik dao redarstvenim vlastima.“ Za takve žalbene navode sud je utvrdio da je „opravdano prvostupanjski sud ispitao policijskog djelatnika kao svjedoka u odnosu na sve okolnosti izvršenja kaznenog djela, smisleno i logično rezonirajući da je

¹⁰⁰ VSRH, I Kž 143/07 od 28. ožujka 2007.

¹⁰¹ *Damaška*, Mirjan, *Obavještenja građana dana organima unutarnjih poslova i dokazivanje u krivičnom postupku*, JRKK 2(1969), str. 181-208.

¹⁰² Beulke, Werner, *Strafprozeßrecht*, Müller, Heidelberg, 2000, str. 237.

¹⁰³ Pfeiffer, Gerd, *Strafprozessordnung*, Beck, München, 2005, str. 355.

¹⁰⁴ VSRH, I Kž 554/05-6 od 22. studenog 2007.

kazneno djelo o kojem je iskazivao počinjeno upravo prema njemu, a u svezi s obavljanjem njegovog redovnog posla“.¹⁰⁵ Takve su izjave dane na mjestu događaja i nemaju nikakvih poveznica s obilježjima ispitivanja. Slično je i kada je opravdano dopuštena dokazna uporaba izjava počinitelja koji je prijetio nožem službenicima redarstvenih vlasti.¹⁰⁶

Dok su se prethodno navedeni slučajevi znatno razlikovali od ispitivanja jer izjave nisu bile odgovori na sustavno postavljanje pitanja, potrebno je razlikovati i izjave izrečene prije ili nakon razgovora. Primjerice ako osumnjičenik na završetku obavijesnog razgovora, odnosno – po novim zakonskim odredbama – ispitivanja, u policiji izjavi prijetnju teškim kaznenim djelom, ne bi se moglo smatrati da su takve izjave dio obavijesnog razgovora, odnosno ispitivanja. Prijetnja kaznenim djelom slična je prethodno opisanim spontanim izjavama, samo što se odnosi na neke buduće planirane događaje. Dokaznu dopustivost potvrđuje sud kada zaključuje da „pod zakonski se pojam ‘prikupljanje obavijesti od građana’ ne može podvesti događanje, ponašanje građanina koje predstavlja učin (novog) kaznenog djela“, odnosno da „nije u pravu optuženik da osporeni dio izvješća predstavlja dio obavijesnog razgovora“. Sporni dio izjave koja predstavlja kazneno djelo osumnjičeni je izrekao „samoinicijativno, u trenutku kad mu nije bilo postavljeno nikakvo pitanje, izjavio kako će čim izađe iz policijske postaje ubiti ženu koja ga je prijavila za silovanje i njenog muža koji ga je zadržao do dolaska policije“.¹⁰⁷ Davanje tih izjava nije bilo dio radnje ispitivanja. Čak i kada bi takva prijetnja bila izrečena kao odgovor na neko pitanje, taj dio ne bi mogao biti obuhvaćen zaštitom prava. Ne radi se o nastavku ispitivanja kao kada se ispitivanje proširuje radi otkrivanja novih činjenica ili novih događaja, pa je potrebno iznova davati upozorenja o pravima, odnosno kada „nastavak ispitivanja predstavlja prvo ispitivanje na okolnost djela“.¹⁰⁸

4.2.5. Izjave u prikrivenim policijskim radnjama

Razgovor prikrivenog službenika s osumnjičenikom tijekom provođenja prikrivenih policijskih radnji (čl. 32., 39., 80. ZPPO-a) ili posebnih dokaznih radnji također ne bi trebao spadati u pojam ispitivanja. Kada policijski službenik samo promatra ili pod izmijenjenim identitetom ostvaruje kratkotrajne kontakte s osobama iz krugova počinitelja i pritom ga uključene osobe ne per-

¹⁰⁵ VSRH, I Kž 712/08-3 od 5. studenog 2008.

¹⁰⁶ „u ispruženoj ruci imao nož, skakavac, duljine 29 cm, bio licem okrenut prema policajcu, na udaljenosti od njega oko pola metra, vičući sad ću vas pobiti“, VSRH, I Kž 730/04-3 od 12. listopada 2005.

¹⁰⁷ VSRH, Kžm 42/16-4 od 19. siječnja 2017.

¹⁰⁸ VSRH, I Kž 521/15-4 od 6. listopada 2015.

cipiraju kao službenu osobu (npr. čl. 39. ZPPO-a) koja bi njima mogla postavljati pitanja, tada je način komunikacije na razini običnog razgovora i ne radi se o sustavnom ispitivanju. U prikrivenom su razgovoru odnosi posve drugačiji nego na ispitivanju u službenim prostorijama.¹⁰⁹ Ako osumnjičeniku nije poznat status prikrivenog službenika, nepotrebno je primjenjivati pravila iz radnje ispitivanja jer radnju percipira kao običan razgovor.¹¹⁰ Zaštitne odredbe o pravu na šutnju i o branitelju namijenjene su zaštiti osumnjičenika koji bi mogli biti pod pritiscima, odnosno kada ispitanici nisu na izjednačenoj razini s ispitivačem.¹¹¹

Intenzitet djelovanja prikrivenog policijskog službenika tijekom prikrivenog razgovora može obuhvaćati više razina i u odnosu na njih potrebno je procjenjivati dokazni status i potrebu primjene jamstava iz radnje ispitivanja okrivljenika. Ako je počinitelj okrivljujuće izjave iznio bez ikakvih posebnih utjecaja prikrivenog službenika, ne postoje poveznice s ispitivanjem. Ponekad se može raditi o monologu osumnjičenika ili o njegovim usmenim naredbama drugim počiniteljima. Ako prikriveni službenik nije inicirao razgovor, ne postavlja pitanja niti usmjerava razgovor, već se u njega samo povremeno uključuje, takav način djelovanja po intenzitetu se bitno razlikuje od ispitivanja na kojem policijski službenici intenzivno usmjeravaju razgovor i postavljaju pitanja. *Trechsel* navodi da o tom pitanju nedostaju opširnije rasprave.¹¹²

Sličnost dokaznoj radnji ispitivanja okrivljenika mogla bi postojati kada bi djelovanje prikrivenog istražitelja bilo preaktivno, uz pritiske, i kad bi time stvaralo okolnosti zbog kojih bi se osumnjičenik osjećao obveznim odgovarati na pitanja, poput primjera uloge teškog počinitelja koji prijete drugima.¹¹³ ESLJP također promatra predstavlja li djelatnost ekvivalent ispitivanja. To je pokazano u *Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,¹¹⁴ kada je promatrao čine li okolnosti razgovora po bitnim značajkama taj razgovor funkcionalno jednakovrijednim ispitivanju.

¹⁰⁹ *Beulke*, 2000, 237; LaFave, Wayne R. i dr., *Criminal procedure*, Thomson West, St. Paul, 2009, str. 406.

¹¹⁰ Mirfield, Peter, *Silence, Confessions and Improperly Obtained Evidence*, Oxford University Press, Oxford, 2003, str. 149.

¹¹¹ Keane, Adrian, *The Modern Law of Evidence*, Butterworths, London, 2000, str. 68.

¹¹² Trechsel, Stefan, *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford University Press, Oxford, 2005, str. 352.

¹¹³ Gudjonsson, Gisli, *The psychology of interrogations and confessions*, u: Williamson, Tom (ur.), *Investigative Interviewing*, Willan, Devon, 2006, str. 575.

¹¹⁴ *Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 48539/99, presuda 5. studenog 2002.

4.2.6. Izjave tijekom provedbe policijskih ovlasti

Tijekom brojnih policijskih ovlasti nastaje određena govorna komunikacija policije i građana i pritom je potrebno razmotriti koliko se takve ovlasti mogu preklapati s ispitivanjem te kada je kod njihova provođenja potrebno primjenjivati navedena pravila iz čl. 208. ZKP-a. U raznim policijskim ovlastima, poput zaustavljanja u prometu ili legitimiranja na ulici, površna razina razgovora s građanima sastavni je dio provedbe i pritom se ne radi o ciljanom prikupljanju izjava o nekom kaznenom djelu, nego o općenitoj provjeri radi sigurnosti ili javnog reda. Način provođenja razgovora, način postavljanja pitanja, njihova svrha i sadržaj usmjereni su na druge provjere i nije ispunjena definicija ispitivanja.

Sudska stajališta ne pružaju jedinstvena mjerila za takve slučajeve. U nekim slučajevima izjave osoba kojima se provjerava istovjetnost nisu posebno obrazlagane u sudskoj praksi, nego se samo prenosi njihov sadržaj, ali izjave nisu izdvojene kao neformalne obavijesti. Primjer je kada je osumnjičenik „legitimiran od strane djelatnika policije, sam je rekao da posjeduje opojnu drogu u količini od 41 tablete, potom otključao vozilo i sa svoje lijeve vozačke strane izvadio te tablete, te ih predao djelatnicima policije“.¹¹⁵ Slične su izjave prikupljene i u primjeru kada je počinitelj tijekom legitimiranja shvatio da policijski službenici znaju za razbojništvo koje je neposredno prije toga počinio, odnosno „optuženik već imao status uhićene osobe, jer su u međuvremenu primili dojavu o izvršenom razbojništvu i kod optuženika uočili snop novčanica u eurima, za koje nije imao potvrdu o porijeklu“.¹¹⁶

Međutim u nekim se slučajevima izjave tijekom provjere istovjetnosti shvaćaju kao obavijesni razgovori, što bi značilo da se prema novom uređenju ni takva djelovanja ne bi smjela provoditi bez primjene navedenih pravila. Primjer je provjera istovjetnosti kada su „okolnosti koje su uočili neposrednim opažanjem, nakon zaustavljanja, legitimiranja okrivljenika i pronalaska droge marihuane“, a za vrstu razgovora koja je provedena tijekom legitimiranja sud je zaključio da su o „okolnostima što im je rekao okrivljenik, koje predstavljaju informativni razgovor sa okrivljenikom, koji nema svojstvo dokaza“, odnosno da su mogli opisivati samo druge zapažene pojave.¹¹⁷ Spor an može biti odnos prema izjavama danim tijekom uhićenja npr. kada je osumnjičenik rekao izjavu koja, ovisno o kontekstu, može pokazivati da shvaća zbog čega je uхваćen, primjerice kada je „potvrdio da se optuženik kretao šumom suprotno od mjesta gdje se droga nalazila, a u trenutku kad su mu stavili lisice da je rekao: Jedi-

¹¹⁵ VSRH, I Kž 965/03-5 od 5. srpnja 2006.

¹¹⁶ VSRH, I Kž 309/06-4 od 11. srpnja 2006.

¹¹⁷ VSRH, I Kž-725/03-3 od 16. rujna 2003.

no sam ja ovdje popužio“.¹¹⁸ U poredbenom se pravu ispitivanjem ne smatraju primjerice razgovori nakon zaustavljanja u prometu (*roadside conversation*).¹¹⁹

Ako se provodi neka dokazna radnja, poput pretrage ili očevida, tijekom koje se od osobe traže pojedina objašnjenja u odnosu na prostorije, predmete ili slične okolnosti, upitno je kada takva djelatnost počinje predstavljati radnju ispitivanja. Izjave osumnjičenika tijekom radnji poput očevida ili pretrage, ako su nastale kao posljedica sustavnog postavljanja pitanja od strane tijela vlasti, također se poimaju kao da su dobivene ispitivanjem, neovisno u okviru koje su radnje dobivene. Primjer je očevid tijekom kojeg osumnjičena duže vremena govori o kaznenom djelu u obliku odgovora na pitanja istražitelja, zbog čega je sud ustvrdio da „izdvojeni dio teksta zapisnika o očevidu na listu spisa [...] predstavlja reproduciranje sadržaja obavijesnog kazivanja osumnjičene djelatnicima policije“.¹²⁰

4.2.7. Odnos prema poligrafskom ispitivanju

Radnja poligrafskog ispitivanja, kao i druge slične vrste otkrivanja obmane korištenjem tehničkih sredstava, sastoje se od postavljanja pitanja, što je u suštini slično nekim djelatnostima u radnji ispitivanja, ali se od njih bitno razlikuju po drugim ključnim obilježjima. Osnovna funkcija poligrafskog ispitivanja jest u praćenju tjelesnih reakcija koje se povezuju s odgovorima na pitanja, i ta je djelatnost po spoznajnom obliku drugačija od ispitivanja na kojem se nastoji prikupiti određeni sadržaj izjave. Ovdje izjave nisu toliko važne po sadržaju koliko su važne reakcije tijekom njihova davanja, tako da se ustvari ne provodi sustavno ispitivanje osoba s ciljem prikupljanja izjava, nego se postavlja slijed pitanja s ciljem utvrđivanja reakcija. Tu okolnost ne mijenja ni kratki razgovor koji se uobičajeno vodi prije i poslije ispitivanja s općenitim ciljem pripreme radnje. Zbog prirode provođenja radnje i načina tumačenja rezultata, dobiveni se podaci ne mogu koristiti za dokazivanje.

U našoj je teoriji poligraf dobio značajnu pozornost, ali ne postoje opsežnije rasprave o razlikama poligrafskog ispitivanja od radnje običnog ispitivanja. Negiranje mogućnosti dokazne uporabe široko je prihvaćeno gledište, osim iznimnog korištenja za neke posebne ciljeve. Za poligraf se u sudskoj praksi nailazi na gledišta o iznimnoj mogućnosti uporabe u okviru dokazne radnje vještačenja, ali se tada radi o utvrđivanju činjenica o osobnosti osumnjičenika, što je različito od otkrivačke uporabe u policiji. Sud tako navodi da, „kada bi poligrafsko testiranje, provedeno u okviru psihološkog ili psihijatrijskog vješta-

¹¹⁸ VSRH, I KŽ-47/03-7 od 18. ožujka 2003.

¹¹⁹ Sharpe, Sybil, *Judicial discretion and criminal investigation*, Sweet and Maxwell, London, 1998, str. 142.

¹²⁰ VSRH, I KŽ 123/04-3 od 26. veljače 2004.

čenja, moglo biti upotrijebljeno u dokaznom postupku, ali [...] bi ono tada bilo dio vještakova iskaza odnosno nalaza i mišljenja u vidu pomoćnog sredstva“.¹²¹

Preostaje sporna točka u utvrđivanju moraju li se navedena pravila o ispitivanju također primjenjivati i na ovakve radnje. U nekim sudskim odlukama poligrafsko se ispitivanje označava kao djelatnost promatranja određenih tjelesnih reakcija, što bi značilo da nije provedena djelatnost ispitivanja, ali sve prikupljene izjave imaju zbog drugih razloga položaj obavijesti. Sud tako utvrđuje da „[p]oligrafsko testiranje predstavlja provjeru bioloških funkcija čovjeka (djelovanje njegova neurovegetativnog sustava pri davanju odgovora na pojedina pitanja), koju radnju provode redarstvene vlasti i ona može predstavljati samo izvidnu radnju“.¹²²

Poligraf je usmjeren na drugačije vrste izvora, odnosno „pored izjava ispitnika koje on daje dobrovoljno, registriraju i njegove nesvjesne reakcije“ te se slijedom toga ne smije koristiti za dokazivanje jer je „neprihvatljivo da bi poligrafsko ispitivanje moglo imati tretman iskaza osumnjičenika koji se može upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku“.¹²³ Poligraf je sredstvo koje osumnjičenici često zahtijevaju da bi pokazali da se ne ustručavaju dokazivanja vlastite nedužnosti, a odbijanje suda da ih podvrgne poligrafu ponekad smatraju narušavanjem prava. Okrivljenici koji nisu imali mogućnost sudjelovanja u radnji žale se da je „predsjednik vijeća odbio prijedlog optuženika da ga se ispita poligrafom“.¹²⁴

U poredbenom pravu sudovi su odlučivali o pitanju uporabe uređaja za otkrivanje laži (*Lügendetektorurteil*),¹²⁵ uz zaključak da dragovoljno sudjelovanje u poligrafskom ispitivanju ne predstavlja povredu odredaba kaznenog postupka.

5. POIMANJE OSNOVA SUMNJE

5.1. Postupak utvrđivanja sumnje

Zakonska odredba čl. 208. st. 5. propisuje da su osnove sumnje potrebna razina nakon koje nije moguće provođenje neuređene radnje obavijesnog razgovora, a ta je razina sumnje ista kakva se inače traži u zakonskom pojmu osumnjičenika (čl. 202. st. 2. toč. 2. ZKP-a). Uz utvrđivanje sumnje vezana su i ostala pitanja, poput određivanja subjekta koji utvrđuje sumnju, vrste činjenica na temelju kojih se sumnja utvrđuje i način provjere vjerodostojnosti izvora.

¹²¹ VSRH, I Kž 890/09-5 od 27. siječnja 2010.

¹²² VSRH, III Kr 70/04-5 od 20. veljače 2008.

¹²³ VSRH, I Kž 890/09-5, 27. siječnja 2010.

¹²⁴ VSRH, I Kž 486/09-4 od 8. srpnja 2009.

¹²⁵ BGHSt, 1 StR 156/98 od 17. prosinca 1998.

Ovdje su sve funkcije procjene postojanja ili nepostojanja sumnje prepuštene policiji, što je vjerojatno prilagodba radnjama u kojima je potrebno pravodobno postupanje bez prepuštanja procjene nekom drugom tijelu. Policija ne donosi neki poseban akt kojim se osobu proglašava osumnjičenom ili kojim se uklanja to svojstvo.

Posve pouzdano utemeljenje sumnje nije izvedivo u prvim fazama istraživanja, nego će tek na završetku istraživanja ili na kraju kaznenog postupka biti poznato kakvo je svojstvo pojedinih osoba, ali to za primjenu navedene odredbe nije ključno jer se ona odnosi na privremeno stanje tijekom istraživanja. Razina sumnje može se mijenjati tijekom istraživanja, ponekad neće biti jasno ima li osoba svojstvo svjedoka ili osumnjičenika,¹²⁶ ali za provođenje radnje promatra se sumnja koja je u to vrijeme aktualna.

S obzirom na to da odredba čl. 208. ZKP-a propisuje obavezan način postupanja ako se sumnja pojavila u okviru radnje prikupljanja obavijesti, postavlja se pitanje je li jednak postupak obavezan i ako se isti uvjeti utvrde u nekoj drugoj vrsti radnje. Ako se osnove sumnje prema osobi pojave u nekoj drugoj izvidnoj ili dokaznoj radnji koje zakonodavac nije izričito spomenuo u promatranoj odredbi, to ne znači da je sumnja utvrđena i nije moguć drugačiji postupak. U prilog takvu tumačenju govori dosadašnja sudska praksa, koja je uobičajeno promatrala sadržaj djelatnosti neovisno o radnji u kojoj se javlja (npr. pretraga u okviru očevida). Stoga se može zaključiti da se navedena odredba primjenjuje neovisno o tom jesu li uvjeti stečeni isključivo u navedenoj radnji ili u nekoj drugoj.

5.2. Definiranje osnova sumnje

Utvrđivanje razine sumnje može biti jednostavnije procijeniti ako je prije toga već utemeljena određena razina vjerojatnosti postojanja kaznenog djela. Najviše teškoća bit će vezano uz činjenično složenije situacije, kada još nije pouzdano utvrđeno ima li događaj uopće obilježja kaznenog djela, a kamoli je li neka osoba sumnjiva. S obzirom na to da je razina osnove sumnje u sudskoj praksi protumačena kao najniža razina sumnje, čini se da je namjera zakonodavca bila zaštita osumnjičenika kod početnih razina vjerojatnosti, za koje se traži odgovarajuće korištenje postupovnih prava, ali takva razina mora biti utemeljena. Osnove sumnje inače su potrebne kod brojnih izvidnih ili dokaznih radnji na početku kriminalističkog istraživanja. Ta se razina sumnje u sudskoj praksi definira kao najniža razina vjerojatnosti o počinjenom djelu ili počinitelju, odnosno sud zaključuje da „osnovi sumnje koji su dostatni za poduzimanje

¹²⁶ Graf, 2010, 550.

izvidnih mjera predstavljaju samo prvi i najniži stupanj vjerojatnosti da bi moglo biti počinjeno kazneno djelo¹²⁷. Drugačije je za osnovanu sumnju za koju je „logično da postoji čak i veća vjerojatnost da je okrivljena počinila djelo nego da ga nije učinila, što se svakako mora tretirati kao osnovanu sumnju za počinjenje djela“¹²⁸.

Sud naglašava da „razlozi za postojanje osnova sumnje moraju biti konkretizirani na način da je vidljivo iz kojih činjenica ili okolnosti ta sumnja proizlazi“¹²⁹. Slijedi da osnove sumnje moraju biti utemeljene na nekim činjenicama, a ne na subjektivnom dojmu ili naslućivanju, odnosno „navedena dva ponuđena dokaza sadržajno su ukazala na postojanje osnova sumnje da je kazneno djelo počinjeno“¹³⁰. Ponekad se navodi da „osnova sumnje mora proizlaziti iz činjeničnog opisa kaznenog djela i podataka ili dokaza pribavljenih tijekom prethodnog postupka“¹³¹, što znači da moraju imati utemeljenje i ako se osobu proglašava osumnjičenikom, potrebno je opisati koje su to osnove. U okviru upozorenja o pravima osumnjičenika prije ispitivanja upravo je te osnove sumnje potrebno uključiti u pouku o pravima.¹³² S obzirom na to da ne postoje objektivna mjerila kojima bi se nedvojbeno utvrdilo kakva razina sumnje u određenom činjeničnom stanju postoji, procjena ovisi o slobodnoj ocjeni i može se razlikovati u okviru ovlasti pojedinih tijela.¹³³ S obzirom na to da namjena novih odredbi nije bila u proširenju pojma sumnje ni u neosnovanom sumnjičenju, nego pružanju zaštite kada sumnja postoji, proizlazi da sumnja mora biti utvrđena kao i dosada.

5.3. Teškoće s neprovjerenim podacima

Jedno od pitanja jest procjena sumnje u slučajevima u kojima postoji samo maleni broj neprovjerenih podataka, osobito ako su svi iz jednog izvora, a njegova pouzdanost nije utvrđena. To se odnosi na pitanje može li se smatrati neku osobu osumnjičenikom na osnovi početnih izjava prikupljenih u terenskom postupanju ili tijekom nekog obavijesnog razgovora, koje nisu potvrđene provedbom drugih radnji. S obzirom na to da prethodno prikazana praksa traži određeno utemeljenje, čini se da bi sumnju trebalo potvrditi. Ako policija

¹²⁷ VSRH, I Kž 328/07 od 9. rujna 2008.

¹²⁸ VSRH, I Kž-635/01 od 26. rujna 2001.

¹²⁹ VSRH, I Kž-Us26/2017-5 od 4. svibnja 2017.

¹³⁰ VSRH, IV Kž-176/02 od 29. siječnja 2003.

¹³¹ VSRH, I Kž-Us 62/11-4 od 22. srpnja 2011.

¹³² „koje su osnove sumnje protiv njega te da nije dužan iznijeti svoju obranu ...“, VSRH, I Kž 1096/08 od 12. svibnja 2010.

¹³³ Karas, Željko, *Sudska praksa o policijskom postupanju: osnove sumnje i osnovana sumnja; zatvoreni krug indicija*, Policija i sigurnost 4(2011), str. 617-624.

temeljem početnih obavijesti provede radnje pretrage, ispitivanja svjedoka i druge slične radnje, i pritom ne pronađe nikakvih dokaza koji sumnju podupiru, pitanje je kada se svojstvo osumnjičenika uklanja i koji subjekt o tome odlučuje. Nejasno je i kakva je uloga razgovora s osobom koju netko sumnjiči, jer ako ona tvrdi da nema osnove za sumnju, hoće li se moći kasnije pozivati na izdavanje nezakonitih dokaza? U dosadašnjoj je praksi zaključeno da prekid poduzimanja neke radnje kakva se inače poduzima prema osumnjičeniku ne znači nužno da osoba prestaje biti osumnjičenik.¹³⁴

Ako je osoba zatečena u okolnostima koje pouzdano upućuju na to da je neposredno ranije počinila kazneno djelo (npr. posjeduje sredstvo počinjenja, tragove na odjeći itd.), to upućuje na određenu razinu sumnje i s takvom osobom nakon početnih provjera ne bi bilo pravilno razgovarati na neformalan način. Promatrajući po vrsti činjenica, u početnim fazama istraživanja najčešće će biti prisutni samo indicijalni dokazi ili obavijesti, a s njima je vrlo velika teškoća ostvariti visoku vjerojatnost ili zatvoreni krug indicija.

Ako se u pribavljanju naloga za druge radnje u aktima policije navodi da postoje određene sumnje protiv osobe, iz toga proizlazi da se osobu smatra sumnjivom i ona ne bi mogla imati drugačiji položaj ni u radnji ispitivanja. Za sve bi se radnje trebala koristiti jednaka mjerila. Ako je provedena radnja ispitivanja bez primjene navedene odredbe, a osoba kasnije pokušava iskoristiti žalbene navode da je iskaz nezakonit, ona će morati tvrditi da policija imala razloga sumnjati na nju. To je neusklađeni odnos jer će u takvoj situaciji optuženik biti u položaju u kojem će pokušavati dokazivati da su protiv njega za vrijeme istraživanja postojali okrivljujući podaci, što je inače suprotno odnosu u kojem nastoji umanjiti svoju ulogu u počinjenju i negirati osnove za sumnju.

5.4. Procjena vjerodostojnosti izvora

Procjena vjerodostojnosti složeno je područje s nizom okolnosti koje je teško provesti u početnim stadijima istraživanja.¹³⁵ U nekim slučajevima početni podaci nisu bili pouzdani, ali je to tek naknadno utvrđeno, kao kada „sud prvog stupnja ocjenjuje da je iskaz ... koja je podnijela kaznenu prijavu protiv optuženika, nevjerodostojan i motiviran osvetom“¹³⁶ ili da „s

¹³⁴ Karas, Željko, *Sudska praksa o postupanju redarstvenih vlasti: status osumnjičenika, dokazivanje izvidima, napuštene prostorije, službeni pas u pregledu*, Policija i sigurnost 2(2013), str. 225-233.

¹³⁵ Lloyd Bostock, Sally, *Evaluating Witness Evidence*, Wiley, New York, 1983, str. 15.

¹³⁶ VSRH, I Kž 358/10-7 od 22. rujna 2011.

pravom prvostupanjski sud otklonio kao nevjerodostojan iskaz oštećenice s glavne rasprave jer je nelogičan i neuvjerljiv posebno ukazujući na proturječnosti¹³⁷ ili kada je podnositelj „dostavio pismenu prijavu protiv djelatnika ... iako je znao da to sve nije istina, te da je kaznenu prijavu podnio samo kako bi izbjegao prekršajnu odgovornost“.¹³⁸ Takve netočne prijave pokazuju da bez detaljnijih provjera mogu postojati slučajevi u kojima je otežano pouzdano utemeljiti sumnju prema nekoj osobi. Upitno je bi li se prvi razgovor s ovim prijavljenim osobama morao voditi isključivo kao ispitivanje osumnjičenika jer bi takvo obilježavanje uznemirilo svaku nedužnu osobu. Upozorenja o pomoći branitelja nedužna osoba ne bi shvaćala kao pogodnost nego kao nametnuti oblik na koji se inače pozivaju pravi počinitelji. Ako bi se navedene odredbe tumačile prestrogo, jedna vrsta posljedice jest moguće prerano sumnjičenje osoba, a s druge strane, ako bi se tumačile široko, izbjegavala bi se zaštita.¹³⁹

Policija će provoditi procjene pojedinih obilježja koja se inače uobičajeno vrednuju u kasnijim fazama postupka, s obzirom da će „kvaliteta, pouzdanost i vjerodostojnost biti predmet ispitivanja i ocjene pred raspravnim sudom“.¹⁴⁰ U postupku se inače provjerava i sukladnost s drugim dokazima,¹⁴¹ što je također znatno teže provoditi u početnim stadijima kriminalističkog istraživanja, kada još nema dovoljno dokaza za procjenu odnosa. Prikupljeni se podaci mogu procjenjivati i po drugim obilježjima, kao kada je zaključeno da „taj iskaz po prvostupanjskom sudu u pobijanoj presudi ispravno je ocijenjen kao nevjerodostojan zbog svoje nedosljednosti, nelogičnosti i nepotkrijepljenosti drugim dokazima“.¹⁴² U postupcima su moguća različita mišljenja viših i nižih sudova, kao u slučaju u kojem se zaključuje da niži „sud tek relativizira iskaze oštećenice i ove svjedokinje, premda znatan protek vremena ne može, po nekom automatizmu, značiti da je iskaz nevjerodostojan“,¹⁴³ tako da nije isključeno da će policija također donositi zaključke koji će biti drugačije sagledavani kroz stajališta drugih tijela.

¹³⁷ VSRH, I Kž 1111/08-3 od 10. lipanj 2009.

¹³⁸ VSRH, III Kr 135/08-3 od 12. studenog 2008.

¹³⁹ Herrmann, 2004, 259-276.

¹⁴⁰ VSRH, Kžm4/17-5 od 2. veljače 2017.

¹⁴¹ VSRH, I Kž 165/09-3 od 7. travnja 2009.

¹⁴² VSRH, I Kž 263/10-8 od 9. listopada 2012.

¹⁴³ VSRH, Kžm 66/08-3 od 24. ožujka 2009.

5.5. Odnos prema potencijalnom osumnjičeniku

Osnove sumnje trebale bi biti konkretizirane u odnosu na pojedinačnu osobu. U nekim slučajevima može postojati više osoba koje ulaze u krug mogućih počinitelja, ali da ipak nijedna nije pojedinačno osumnjičena. Kada bi neka kaznena djela mogao počinuti samo ograničeni broj osoba koje su bile u sporno vrijeme nazočne u stanu, ne treba smatrati da je svaka od tih osoba ujedno osumnjičenik. Brojne radnje od uzimanja uzoraka do prepoznavanja mogu obuhvaćati takve osobe, ali se zasebno ne smatraju osumnjičenicima, nego spadaju u krug mogućih počinitelja.¹⁴⁴ Sudska praksa prepoznaje pojam kruga mogućih osumnjičenika, u koji spadaju osobe koje su imale priliku počinuti djelo, kao kada je netko „ulazio u krug mogućih počinitelja, ali je nakon izvršene analize, iz tog kruga otpao“,¹⁴⁵ ili kada se poduzimaju provjere „sužavajući na taj način krug mogućih osumnjičenika“,¹⁴⁶ odnosno kada je „počinitelj djela netko tko je dobro znao raspored prostorija i mjesto gdje se oružje inače nalazilo, što suzuje krug osoba koje dolaze u obzir kao počinitelji“.¹⁴⁷ Provjeravane osobe nisu bile pojedinačno osumnjičene, ali je neka od njih vjerojatno bila počinitelj.

Teškoće u načinu odnosa prema osobama iz kruga mogućih počinitelja osobito su izražene kada obuhvaćaju velik broj osoba, poput primjera kaznenog djela koje je počinio netko od 150 nazočnih osoba, ili engleski primjer serijskog silovanja u ruralnom predjelu, za koje je provjeravano nekoliko tisuća potencijalnih počinitelja iz ciljane dobne skupine. Ako se svaku od tih osoba provjerava, ne znači da je svaka provjeravana osoba bila konkretno osumnjičena. Dovođenje svih takvih osoba na prepoznavanje, na provjeru uzoraka ili sličnih mjera nikako ne znači da svi oni imaju status osumnjičenika. U tu skupinu spadaju i potencijalni osumnjičenici po drugim obilježjima koje bi policija mogla provjeravati, poput bivših počinitelja koji su imali sličan način počinjenja i slična obilježja. Primjer je kad nakon provjere veće skupine osoba samo jednu osobu policija označi za osumnjičenika, odnosno „proizlazi da su djelatnici policije pregledali cijelu postrojbu suboraca okrivljenika, no niti jedna druga osoba osim okrivljenika nije postala osumnjičenik u ovom postupku“.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Karas, Željko, *Sudska praksa o postupanju redarstvenih vlasti: granica pretrage, neosumnjičena osoba na prepoznavanju, provjera komunikacije, čuvanje uzoraka*, Policija i sigurnost 3(2016), str. 303-312.

¹⁴⁵ VSRH, III Kr 43/05-4 od 30. kolovoza 2005.

¹⁴⁶ VSRH, I Kž 331/04-7 od 8. studenog 2005.

¹⁴⁷ VSRH, I Kž 335/14-8 od 4. travnja 2016.

¹⁴⁸ VSRH, I Kž-180/1998-5 od 21. lipnja 2001.

Odredbe pojedinih radnji i ne propisuju da se mogu provoditi samo prema osumnjičenicima, već je subjekt prema kojem se radnja može provoditi puno šire definiran. Tako se u nekim odredbama navodi samo „osoba“ (čl. 301. ZKP-a, npr. poligrafsko ispitivanje u čl. 69. ZPPO-a, pregled osobe u čl. 75. ZPPO-a), a kod nekih zakonskih odredaba navedeno je poduzimanje prema „sumnjivim osobama“ (npr. utvrđivanje istovjetnosti u čl. 33. ZPPO-a). Ako osoba sudjeluje u radnji obavijesnog razgovora ili u nekoj drugoj radnji u kojoj se provjeravaju moguća sudjelovanja iz kruga mogućih počinitelja, to ne znači nužno da se radi o osumnjičeniku.

5.6. Provođenje obavijesnog razgovora s neosumnjičenom osobom

Ako osoba nije sumnjiva, s njom se može i nadalje razgovarati u običnom obavijesnom razgovoru i to ne ograničava ni Direktiva 2013/48/EU, na temelju koje su unošene zakonske izmjene. U predmetu *Vanjak protiv Hrvatske* ESLJP je utvrdio da ni izjave pribavljene u obavijesnom razgovoru nisu same po sebi protivne pravičnosti, uz odgovarajuću zaštitu prava.¹⁴⁹ Jednako je stanje u brojnim pravnim sustavima u kojima se početno razgovaranje s ciljem provjere naznaka sumnje ne smatra ispitivanjem. U nekim se državama pod pojam obavijesnog razgovora svrstava i početno razgovaranje, koje ne spada u ispitivanje jer ima drugačiji cilj. *Roxin* za obavijesne razgovore (*informatorische Befragungen*) piše da se radi o djelovanju u kojem redarstvenik razgovara s osobom bez postojanja prethodne sumnje da je to počinitelj, već se samo žele općenito prikupiti neki podaci. Prikupljene se obavijesti koriste u postupku bez posebne zabrane.¹⁵⁰ U odluci *BGHSt 40, 211*¹⁵¹ pojam ispitivanja određuje se kao postupanje u okviru službenog djelovanja kojim se prikupljaju podaci te se pravila o takvu ispitivanju ne primjenjuju u obavijesnim razgovorima (*informatorischen Anhörung*).

Kada službenik razgovara s osobom bez postojanja prethodne sumnje da je osoba počinitelj, nego samo želi općenito prikupiti neke podatke, ne radi se o ispitivanju.¹⁵² Obavijesni razgovor najčešće se veže uz postupanje na mjestu događaja, kada redarstvenik koji dolazi ne može znati tko je od nazočnih počinitelj,¹⁵³ ali nije dopušten od trenutka usmjeravanja sumnje na neku osobu.

¹⁴⁹ *Vanjak protiv Hrvatske*, zahtjev br. 29889/04, presuda od 14. siječnja 2010., § 49.

¹⁵⁰ *Roxin, Claus, Zum Hörfallen-Beschluß des Großen Senats für Strafsachen*, Neue Zeitschrift für Strafrecht 1(1997), str. 19.

¹⁵¹ *BGHSt 40, 211*; 1 StR 83/94 od 21. srpnja 1994. godine

¹⁵² *Roxin, 1997, 19*; *Schaal, Ingrid Maria, Beweisverwertungsverbot bei informatorischer Befragung im Strafverfahren*, Tenea, Berlin, 2002, str. 39.

¹⁵³ *Wetterich, Paul; Plonka, Helmut, Beweis und Beweisverbote*, Boorberg, Stuttgart, 1985, str. 75; *Beulke*, 2000, 61.

6. ZAKLJUČAK

Analiza razvoja hrvatskog prava, usporedba rješenja iz našega prava s iskustvima nekih bliskih nam pravnih poredaka, kao i praćenje razvoja prava na međunarodnoj razini kroz razvoj judikature ESLJP-a i sve intenzivniji razvoj kaznenog prava EU-a pokazali su da su promjene u pravnom položaju osumnjičenika u hrvatskom pravnom poretku bile nužne. Naše je pravo u odnosu na postupanje policije s osumnjičenikom pokazivalo niz osobitosti koje nisu bile prisutne u komparativnom pravu, a bile su i suprotne razvoju prava kroz praksu ESLJP-a i kazneno pravo EU-a. Sada je konačno i u tom segmentu naše kazneno procesno pravo stavljeno uz bok modernim europskim procesnim zakonima, koji polaze od pretpostavke da kazneni postupak započinje, a u skladu s tim i pravo na punu pravnu zaštitu u tom se postupku aktivira, od trenutka kada je osoba postala predmet fokusirane policijske istrage. Od tog joj trenutka pripadaju sva zakonom zajamčena prava, a istodobno je djelatnost tijela koja sudjeluju u razjašnjenju te sumnje potrebno integrirati u djelatnost kaznenog postupka. To znači da je s jedne strane njihovu djelatnost potrebno detaljno zakonski regulirati, a s druge strane da se rezultati te djelatnosti mogu koristiti kao dokaz u kaznenom postupku.

Razmatranje okolnosti potrebnih za primjenu novih odredbi koje mijenjaju mogućnosti provođenja obavijesnog razgovora s osumnjičenikom pokazuje da se radi o složenom području u kojem za neka pitanja ne postoje nedvojbeni mjerila u postojećoj teoriji ni praksi. Za primjenu navedenih odredbi potrebno je razjašnjavanje pojma ispitivanja i pojma osnove sumnje te osiguravanje ujednačene primjene u praksi. Definicija ispitivanja kao sustavnog postavljanja pitanja s ciljem prikupljanja izjava za razrješavanje kaznenog djela isključuje brojne oblike izjava na koje se ne bi trebalo odnositi novo zakonsko uređenje. Kod procjene zakonitosti dokaza trebalo bi uvažavati namjeru i mogućnosti službenika jer se razlikuju jasne situacije pripremljenih radnji od složenih činjeničnih i pravnih pitanja u iznenadnom postupanju kod kojeg nije moguće davati pouzdane odgovore. U području ispitivanja potrebno je razlučiti brojne oblike govorne komunikacije koji nisu nastali kao posljedica aktivnosti policije niti postoji potreba zaštite, a prikupljene bi izjave trebale imati dokazni položaj kao i u poredbenom pravu.

Provedene analize sudskih tumačenja pokazuju da nisu očekivane veće teškoće u pripremljenim uredskim radnjama ispitivanja prije kojih su poduzimane radnje radi provjere te je činjenično stanje već djelomice razjašnjeno. Nejasnoće mogu nastati u neplaniranim terenskim postupanjima ili kod iznenadne pojave obavijesti, kada je teško obaviti potrebne provjere te se mogu očekivati teškoće u procjeni postoji li uopće određena razina sumnje, odnosno spadaju li izrečene izjave u ispitivanje ili u neki drugi oblik verbalnog izražavanja.

LITERATURA

1. Bayer, Vladimir, *Zakonik o krivičnom postupku; Uvod, komentar, registar*, Informator, Zagreb, 1968.
2. Beulke, Werner, *Strafprozeßrecht*, Müller, Heidelberg, 2000.
3. Bruckmüller, Karin, *Legal Report: Austria*, u: Schumann/Bruckmüller/Soyer (ur.), *Pre-trial Emergency Defence*, Intersentia, 2012.
4. Burić, Zoran, *Transnational Criminal Procedure and the Position of the Defence*, u: Đurđević/Ivičević Karas (ur.), *European Criminal Procedure Law in Service of Protection of European Union Financial Interests: State of Play and Challenges*, Croatian Association of European Criminal Law, Zagreb, 2016.
5. Burić, Zoran, *Qualitative Report: Croatia*, u: Schumann/Bruckmüller/Soyer (ur.), *Pre-trial Emergency Defence*, Intersentia, 2012.
6. Cramer, Steffen; Bürgle, Michaela, *Die Strafprozessualen Beweisverwertungsverbote*, Boorberg, Stuttgart, 2004.
7. Damaška, Mirjan, *Obavještenja građana dana organima unutarnjih poslova i dokazivanje u krivičnom postupku*, JRKK, 2/1969.
8. De Hert, Paul, *European Human Rights Law and the Regulation of European Criminal Law, Lessons Learned from the Salduz Saga*, New Journal of European Criminal Law, 3(2010).
9. Đurđević, Zlata, *Rekonstrukcija, judicijalizacija, konstitucionalizacija, europeizacija hrvatskog kaznenog postupka V. novelom ZKP/08: Prvi dio?*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 20, br. 2/2013.
10. Erb, Volker i dr. (ur.), *Löwe-Rosenberg - Die Strafprozeßordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz*, knj. 4. (§§ 112-150), De Gruyter, Berlin, 2007.
11. Feeney, Floyd; Herrmann, Joachim, *One Case – Two Systems, A Comparative View of American and German Criminal Justice*, New York, 2005.
12. Gluščić, Stjepan, *Izvidi kaznenih djela prema Noveli Zakona o kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 20, br. 2/2013.
13. Gorkič, Primož, *Legal Report: Slovenia*, u: Schumann/Bruckmüller/Soyer (ur.), *Pre-trial Emergency Defence*, Intersentia, 2012.
14. Graf, Jürgen Peter, *Strafprozessordnung*, München, Beck, 2010.
15. Gudjonsson, Gisli H., *The psychology of interrogations and confessions*, u: Williamson, Tom (ur.), *Investigative Interviewing*, Willan, Devon, 2006.
16. Herrmann, Joachim, *Policijsko ispitivanje okrivljenika - igra moći Njemačka - Sjedinjene Američke Države - Hrvatska*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 11, broj 1/2004.
17. Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, *Prava obrane u različitim stadijima hrvatskog kaznenog postupka: Rezultati istraživanja prakse*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 23, br. 2/2016.
18. Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, *Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: Pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 23, br. 1/2016.
19. Ivičević Karas, Elizabeta, *Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskog kaznenog prava*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 22, br. 2/2015.
20. Joecks, Wolfgang, *Strafprozessordnung*, München, Beck, 2015.
21. Josipović, Ivo, *Službene bilješke organa unutrašnjih poslova o obavljenom informativnom razgovoru s osumnjičenikom i osobama iz čl. 226. i 227. ZKP i njihova uloga u krivičnom postupku (magistarski rad)*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1985.

22. Karas, Željko, *Kriminalistički značaj pribavljanja osumnjičenikovog iskaza prije početka kaznenog postupka*, Policija i sigurnost, vol. 24, br. 2/2015.
23. Karas, Željko, *Sudska praksa o policijskom postupanju: osnove sumnje i osnovana sumnja; zatvoreni krug indicija*, Policija i sigurnost, vol. 20, br. 4/2011.
24. Karas, Željko, *Sudska praksa o postupanju redarstvenih vlasti: granica pretrage, neo-sumnjičena osoba na prepoznavanju, provjera komunikacije, čuvanje uzorka*, Policija i sigurnost, vol. 25, br. 3/2016.
25. Karas, Željko, *Sudska praksa o postupanju redarstvenih vlasti: status osumnjičenika, dokazivanje izvidima, napuštene prostorije, službeni pas u pregledu*, Policija i sigurnost, vol. 22, br. 2/2013.
26. Karas, Željko, *Dokazni položaj općih izvidnih radnji redarstvenih vlasti*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 13, br. 1/2006.
27. Keane, Adrian, *The Modern Law of Evidence*, Butterworths, London, 2000.
28. Krapac, Davor, *Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupovnog prava, VII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Narodne novine, Zagreb, 2008.
29. Krapac, Davor i suradnici, *Kazneno procesno pravo, Knjiga prva: Institucije, VI. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Narodne novine, Zagreb, 2014.
30. Krapac, Davor i suradnici, *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga. Institucije, IV. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Narodne novine, Zagreb, 2010.
31. LaFave, Wayne R. i dr., *Criminal procedure*, Thomson West, St. Paul, 2009.
32. Lakčević, Dušan, *Organi unutrašnjih poslova i njihova delatnost u jugoslovenskom krivičnom postupku (doktorska disertacija)*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 1984.
33. Lloyd Bostock, Sally, *Evaluating Witness Evidence*, Wiley, New York, 1983.
34. Meyer-Goßner, Lutz, *Strafprozessordnung*, München, Beck, 2013.
35. Mirfield, Peter, *Silence, Confessions and Improperly Obtained Evidence*, Oxford University Press, Oxford, 2003.
36. Pfeiffer, Gerd, *Strafprozessordnung*, München, Beck, 2005.
37. Roxin, Claus, *Zum Hörfallen-Beschluß des Großen Senats für Strafsachen*, Neue Zeitschrift für Strafrecht, br. 1, god. 1997.
38. Schaal, Ingrid Maria, *Beweisverwertungsverbot bei informatorischer Befragung im Strafverfahren*, Tenea, Berlin, 2002.
39. Schumann, Stefan, *Legal Report: Germany*, u: Schumann/Bruckmüller/Soyer (ur.), *Pre-trial Emergency Defence*, Intersentia, 2012.
40. Sharpe, Sybil, *Judicial discretion and criminal investigation*, Sweet and Maxwell, London, 1998.
41. Valković, Laura, *Pravo na pristup branitelju u svjetlu presude Dvorski protiv Hrvatske*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 23, br. 2/2016.
42. Valković, Laura; Burić, Zoran, *Primjena izabranih elemenata prava na formalnu obranu iz prakse Europskog suda za ljudska prava u hrvatskom kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2/2011.
43. Wetterich, Paul; Plonka, Helmut, *Beweis und Beweisverbote*, Boorberg, Stuttgart, 1985.

Summary

A CONTRIBUTION TO THE DISCUSSION OF DOUBTS CONCERNING THE NEW DEFINITION OF SUSPECT AND THE ACT OF INTERROGATING THE SUBJECT

This paper considers why it was necessary to introduce changes to the legal position of the suspect in criminal investigations and, consequently, to bring about significant changes in the act of police interrogation of the suspect and the arrested person. The authors do this by initially presenting the position of the suspect in Croatia's criminal procedural law by way of its development from the 1960s, when the foundations of the current conduct of the police in connection with the criminal procedure were laid down, to the latest changes of the Criminal Procedure Act (CPA) in July 2017. The authors then compare the situation in Croatian law before the latest changes in the CPA with the solutions in German and Austrian law and put it into the context of the trends of the legal position of the suspect developed in the case law of the European Court of Human Rights and EU criminal law. The paper also analyses doubts that might arise in connection with the application of the new legal provisions with regard to the handling of the suspect by the police. In order to demarcate dubious situations, the authors define the act of interrogation and distinguish it from other police activities that may result in gathering from the suspect certain information useful for the procedure. Further, the authors provide guidelines with respect to the interpretation of the legal term "grounds for suspicion" as the main criterion for demarcating the suspect and other persons involved in elucidating the circumstances surrounding the criminal offence concerned.

Keywords: suspect, police interrogation of the suspect, grounds for suspicion